

A large, ornate wooden door with intricate carvings and a central circular emblem, standing in a lush forest next to a stream. The door is made of dark wood and features a large, arched top with a central circular emblem containing a stylized '13'. The door is flanked by two large, ornate wooden panels with intricate carvings. The door is set in a lush forest with tall trees and a stream flowing in the background. The text is overlaid on the bottom left of the image.

**VERKSAMHETSBERÄTTELSE
FÖR STIFTELSEN LÄNSMUSEET
VÄSTERNORRLAND
2024**

INNEHÅLL

MUSEICHEFEN HAR ORDET	4
MUSEIVERKSAMHETENS GRUND VILAR PÅ SAMLINGAR OCH KUNSKAPSUPPBYGGNAD	6
Flytt av textila samlingarna, klimat och byte av brandskydd	7
Förvärv och digital insamling – för att stärka bevarandet	8
Samlingsdatabasen – en nyckel till värdefulla och tillgängliga samlingar	10
Fysisk hantering av föremål – konservering med mera	11
Tillgängliga samlingar	11
KULTURARV FÖR ALLA – ATT NA UT OCH SKAPA DELAKTIGHET I LÄNETS HISTORIA OCH UTVECKLING	12
Den tredje basutställningen - Nycklar till vår tid	14
Kunskapsförmedling under året – utställningar och program	18
PUBLIKA AKTIVITETER I LÄNET OCH DIGITALT	20
KULTURARVET FÖR OCH MED BARN OCH UNGA	21
Skolpedagogisk verksamhet	22
Kulturav på fritiden Barn och Unga på Fritiden	24
Livskraft – Kultur för Äldre	25
Sommarlovsverksamhet på Murberget friluftsmuseum	25
DEN HEMSÖJDSFRÄMJANDE VERKSAMHETEN I VÄSTERNORRLAND – FÖR SLÖJDEN, HANDEN OCH HJÄRNAN	26
UPPDRAGET ATT TILLGÄNGLIGGÖRA BILD OCH FORM	30
Samtidskonstutställningar under året	31
KULTURMILJÖ FÖR SAMHÄLLSUTVECKLING OCH HÅLLBARHET	32
Kulturmiljörådgivning i länet	33
Västernorrlands kulturmiljökonferens	34
Murberget friluftsmuseum – en kulturmiljö med fokus på hållbarhet	37
Hellströmska huset – årets stora insats på friluftsmuseet	38
Museets kulturhistoriska platser i länet	42
ARKEOLOGI – BEVARANDE, KUNSKAPSUPPBYGGNAD OCH TILLGÄNGLIGGÖRANDE	44
VÄSTERNORRLANDS KULTURARV I SAMVERKAN – DET VÄRDEFULLA I ATT UTVECKLA KULTURARVET TILLSAMMANS	47
Kurser och utbildningar i samverkan	48
Evenemang och publika aktiviteter i samverkan	49
KULTURARVETS BETYDELSE FÖR REGIONAL UTVECKLING	52
Smart kulturarvsturism i Höga Kusten	53
Värden längs vägen	54
Västernorrlands museum – nod för kulturarvsturism och kulturella och kreativa näringar	55
Bothnia Business Heritage	56
ETT VÄLFUNGERANDE OCH VÄLMAENDE LÄNSMUSEUM	57
Projekt 2024	58
STATISTIK	59
EKONOMISK ANALYS	62
UTBLICK FRAMÅT	66

Omslagsbilden på framsidan är en profilbild till den nya basutställningen "Nykklar till vår tid"

Omslagsbilden på baksidan visar antikvarie Lina Holst i ett publikt program på Ångermanlandsgården.

Övre bilden: Vy över Ångermanlandsgården och Murbergsviken, maj 2024.

Nedre bilden: Museibyggnaden fotograferad från friluftsmuseet. Byggnaden fyllde 30 år 2024.

MUSEICHEFEN HAR ORDET

Länsmuseets uppdrag är brett och består av många delar som i grunden styrs av stiftelsens urkund och stadgar – här ser vi kunskapsuppbyggnad och kunskapsförmedling av samlingar, kulturmiljö och immateriellt kulturarv. Likaså utställningar, program och pedagogisk verksamhet samt byggnadsvård och arkeologi.

Museets besöksmål är både den moderna musei-byggnaden och Murberget friluftsmuseum, och i mindre skala är även Ulvö kapell, Gammelgården i Myckelgensjö och fornborgen Styresholm tillgängliga miljöer. Utöver det rent museala uppdraget så driver stiftelsen konferensverksamhet och butik och har ett nära samarbete med Härnösands kommun avseende att driva kaféverksamhet på museet. Verksamheten genomför samverkan med föreningar, företag och organisationer av olika slag, något som verkligen stärker kulturarvsförmedlingen i Västernorrland.

Västernorrlands museum är med sitt fokus på utveckling och bevarande av länets kulturarv en viktig resurs för hållbar samhällsutveckling. Det uppdraget tar sig många former – det kan handla om att uppmärksamma demokratiska grundvärderingar eller hur förståelsen av länets historia, plats och identitet är en del av vårt gemensamma samhällsbygge. Men det kan också vara något så konkret som att uppmärksamma traditionella, hållbara hantverksmetoder och slöjd eller visa på hållbara material när en byggnad restaureras.

Att utveckla kulturarvet som en resurs för hållbar utveckling är dessutom något som är centralt för hela stiftelsens verksamhet – i allt från kunskapsuppbyggnad, samlingsförvaltning och kulturmiljövård till kunskapsförmedling inom kulturarv och konst, likaså till affärsverksamheterna och utvecklingsprojekten inom vårt uppdrag. Det har vi tagit fasta på i årets verksamhet.

2024 har varit ett händelserikt år i verksamheten. Året har nämligen bestått av både ett färdigställande av museets stora basutställningsprojekt, mängder av fina programpunkter och samarbeten – och stora insatser på friluftsmuseum och i magasin.

Att den publika verksamheten varit lyckad ser vi inte minst på de digitala och fysiska besöksrekord som uppnåtts, med en ökning om knappt 11% av de fysiska besöken – och flera hundra procents ökning av de digitala. Det är ett kvitto på att vårt publika uppdrag är uppskattat.

Jenny Samuelsson – Museichef

Sedan flera år är museet i en period av omfattande utveckling som både syftar till att stärka de förutsättningar som verksamheten vilar på och samtidigt till att leverera i det kunskapsförmedlande och publika uppdraget, och därför är ju besöksrekordet ännu roligare att ta del av.

Årsmålen har nåtts till 90%, i genomsnitt. Det måste ses som ett bra resultat, där vissa verksamhetsområden inte gått i mål helt på grund av att omständigheter förändrats – till exempel har utmaningar i ventilation och klimat krävt mycket mer personalresurser än planerat.

En hel del av den verksamhet som skett under året kommer ni att få beskriven i årets verksamhetsberättelse. Verksamhetsberättelsen är uppbyggd i kapitel utifrån målområden i stiftelsens uppdragsdirektiv och den regionala kulturplanen. Vi har valt att belysa vissa insatser och verksamheter mer, för att kunna fördjupa beskrivningen av insatsernas effekter och ge mer plats åt årets mest unika insatser.

// Jenny Samuelsson,
Museichef

MUSEIVERKSAMHETENS GRUND VILAR PÅ SAMLINGAR OCH KUNSKAPSUPPBYGGNAD

Ett museums samlingar och annan bevarad kunskap är grunden för mycket av den kunskapsuppbyggnad och förmedling som ett museum står för. För ett kulturhistoriskt museum som Västernorrlands museum är det de föremål, fotografier, byggnader, miljöer, det arkivmaterial och det immateriella kulturarv som bevarats som står i centrum.

Kunskapsuppbyggnaden och samlingarna kan berätta om hur människor levde förr genom vardagsliv och högtider, hur hantverkskonsten såg ut, hur man klädde sig eller vilka folkliga berättelser som berättades. Mycket viktigt är att fortsätta dokumentera och samla in dagens skeenden. Kunskapsuppbyggnaden är också den historieskrivning och de större samhällsskeendena som på olika sätt påverkat Västernorrland, eller till och med skett och sker i länet.

Museilagen ställer krav på aktiv samlingsförvaltning och i stiftelsens stadgar beskrivs stiftelsens ändamål som följer: "Stiftelsens ändamål skall vara att förvalta stiftelsens samlingar, byggnader och markområden och att hålla dem tillgängliga för allmänheten." I aktuella mål beskrivs vikten av aktiv samlingsförvaltning ur ett större samhälleligt och demokratiskt perspektiv.

Året som gått har präglats av omfattande insatser framför allt i våra nuvarande stora, logistiska projekt. Brandskyddet har förbättrats i museibyggnaden, de textila samlingarna har flyttats från Sollefteå och vi ser en pågående optimering av magasinerna för samlingarnas bästa. Även digitala förbättringsinsatser har pågått – genom systematiska insatser har vi säkrat och dokumenterat föremål, samtidigt som vi har fortsatt arbetet med att tillgängliggöra våra samlingar för en bredare publik.

Insatserna i stort har förbättrat möjligheterna för kunskapsuppbyggnad och förmedling, även om just förvaring och logistik är mer av en förutsättning för det. Kommande sidor beskriver exempel på en del av insatserna under året.

Flytt av textila samlingarna, klimat och byte av brandskydd

En logistisk utmaning har varit flytten av cirka 8000 textila föremål från magasin i Sollefteå till museet i Härnösand. Arbetet pågår med ombyggnad av magasinslokalerna innan föremålen får sin långsiktiga förvaring, vilket har medfört temporär lagring av de textila föremålen under tiden. Återbruk av hyllsystem från Sollefteå har varit en viktig del av uppbyggnaden av ny förvaring i museet. Hanteringen av föremålen har gett oss en ökad kunskap om samlingarna och bidragit till att vi kan strukturera om objekten för god långsiktig förvaring.

En del av museets pågående arbete med förnyat brandskydd i föremålsmagasinen har inneburit att två av våra magasin nu har fått en släckanläggning med syrefattig gas – det mest skonsamma släckningsmedlet. Denna åtgärd har lett till omplacering av vissa föremål för att anpassa dem till det nya brandskyddssystemet. Förberedelser pågår för fortsatt omflyttning 2025 då fler magasin ska få förnyat brandskydd. Insatserna avseende brandskyddet är möjliga tack vare finansiering från Boverket.

Under året har vi också arbetat intensivt med att förbättra klimathanteringen i våra lokaler, och vi har nu över 20 klimatgivare för att mäta temperatur och luftfuktighet. Trots dessa åtgärder har vi fortfarande stora utmaningar med att hålla ett jämnt klimat, vilket är särskilt kritiskt för föremålens långsiktiga bevarande. För att möta dessa utmaningar har vi påbörjat en genomgång av vårt klimatsystem och för dialog med hyresvärderna för att åtgärda problemen

kort- och långsiktigt. Arbetet är omfattande och kräver mycket resurser av museiverksamheten.

Samtidigt som detta pågår har vi genomfört en plan för att omstrukturera våra magasinslokaler för att bättre kunna förvara och visa våra samlingar på ett mer tillgängligt och hållbart sätt. Två nya rum har ritats för att skapa bättre förvaringsmöjligheter, och vi förbereder också för fortsatt förvärv av föremål.

Här packas textila föremål från magasinerna i Sollefteå inför transport till Härnösand.

Förvärv och digital insamling - för att stärka bevarandet

Intresset för att skänka föremål till museets samlingar har varit stort under året. I samband med arbetet med basutställningen Nycklar till vår tid genomförde vi en aktiv insamling och efterlyste föremål med koppling till 1900- och 2000-talen.

I museets samlingar saknas föremål från 1900- och 2000-talet, och en aktiv insamling behövde genomföras under arbetet med den nya basutställningen Nycklar till vår tid. Föremålen ger oss möjlighet att berätta fler berättelser om länets historia, och är en viktig del av utställningen. Föremål som samlats in är - för att ge några exempel - spiktavlor, en barnvagg, dräkt med tillhörande sjal från Ullånger, samiska föremål och fotografier från Granninge, med mera.

Birgittamuseet i Härnösand, som grundades 1993 av Birgitta Lundquist och Härnösands medicinhistoriska förening, har varit en viktig källa till kunskap om den medicinhistoriska delen av länets historia. Efter beslut av Region Västernorrland om att avveckla Birgittamuseet 2024, fick Västernorrlands museum i uppdrag att inventera den del av samlingen som inte var dokumenterad. Detta arbete genomfördes under augusti och september 2024, där vi har förvärvat flera föremål till museets samlingar. Bland de nya föremålen finns bland annat en stor samling snidade figurer av Harald "Gådeåhultaren" Boström, föremål från Norrlands Vanförestalt och Gådeå sjukhus i

Härnösand, tuberkuloshistoria från regionen, dräkter från sjukvårdspersonal och flertalet fotografier. Dessa föremål blir en viktig del av Västernorrlands museums samlingar.

I samlingsverksamheten ingår att ständigt utveckla museets samlingar. I nuläget finns inte resurser för annat än att i ytterst begränsad omfattning ta emot fysiska föremål, men utöver det arbetar museet en hel del med insamling, bevarande och tillgängliggörande av digitalt fött kulturarv. Detta är relevant eftersom den kulturhistoria som produceras under 2000-talet är digital, såväl text som bild och film, vilket kräver nya metoder och rutiner för insamling och samlingsförvaltning och gemensamma diskussioner i museisektorn kring etik och hantering av personuppgifter i digitalt format.

Arbetet med att utveckla metoder har pågått under året för att insamla den del av vårt samtida kulturarv som är digitalt, som till exempel fotografier som vi tar med våra mobiltelefoner. Museet medverkar i ett externfinansierat nordiskt samarbete Connect to Collect för att bygga erfarenheter och utveckla digitala infrastrukturer för insamling. Under året installerades ett digitalt gränssnitt till www.mittvasternorrland.se i museets basutställning Nycklar till vår tid, för att uppmuntra besökare att bidra med samtidsbilder till museets samlingar.

Föremålet på bilden föreställer spottflaskan Discreet, som användes för tuberkolssjuka. Flaskan har samlats in från det nedlagda Birgittamuseet.

Accessoar från samlingarna.

En dräkt med tillhörande sjal från Ullånger, 1700-tal.

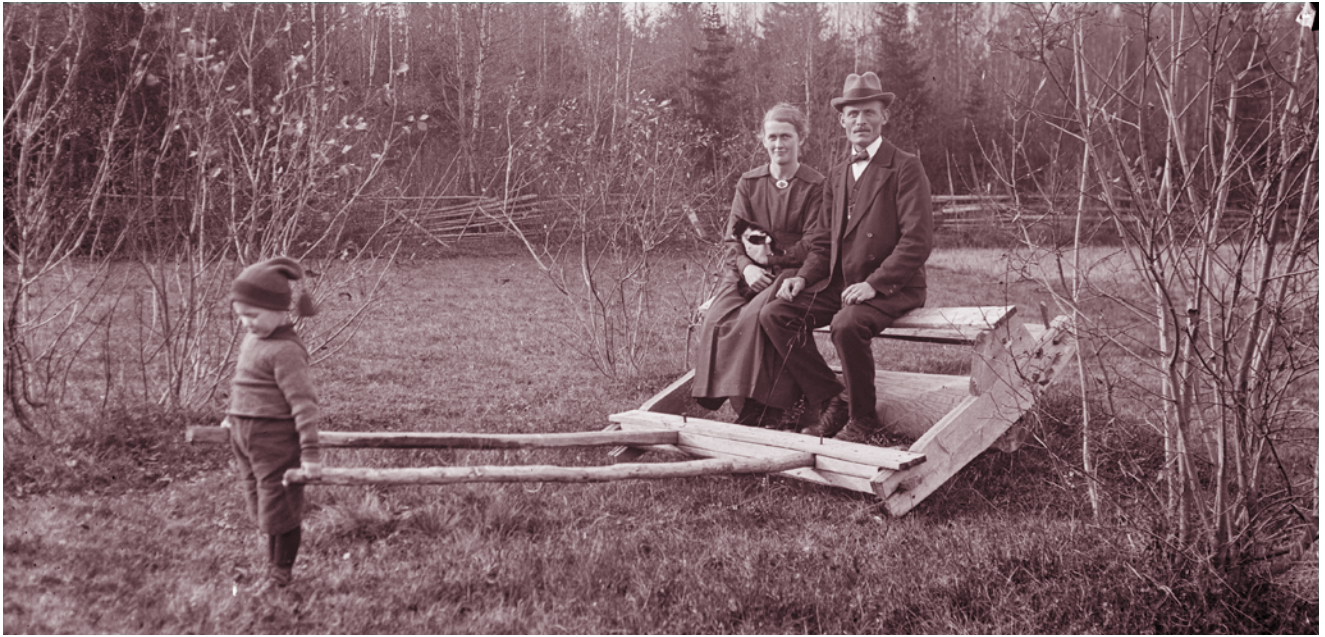

Foto Gustav Ålander. Boteå och Överlänns socken, 1920-tal.

Samlingsdatabasen - en nyckel till värdefulla och tillgängliga samlingar

Ett kontinuerligt och systematiskt arbete med informationshantering i samlingsdatabasen Primus (med gränssnittet Digitalt museum) har genomförts under året. Fokus har legat på att städa, registrera och uppdatera innehållet i databasen för att säkerställa att vi har korrekt information om museets föremål, och samtidigt skapa mervärde för forskare och allmänhet som vill veta mer om länets historia. Många föremål som samlats in under tidigare decennier har tidigare saknat viktig dokumentation, vilket kräver efterforskning. Detta påminner oss om vikten av att samla in så mycket kunskap och historik som möjligt om föremålen redan vid förvärv, och är något som måste säkras för fortsättningen.

Under året har stora delar av fotosamlingarna digitaliserats. Exempelvis har 550 glasplåtsnegativ från Textilarkivet digitaliserats, samt cirka 800 fotografier från flottningsdokumentationen 1982 av Ylva Roslund-Forenius. Vi har även digitaliserat 2 300 fotografier från byggnadsinventeringar i Härnösand från 1979–

1983. Dessa insatser gör att fler och fler av våra bilder blir tillgängliga både för forskning och för allmänheten. Publicering av informationen i samlingsdatabasen sker sedan på www.digitaltmuseum.se, webbplatsen där allmänheten kan söka i museets samlingar. Även denna är en prioriterad del av arbetet med samlingsförvaltning. Detta långsiktiga publiceringsarbete syftar till att göra föremåls- och fotosamlingarna tillgängliga online. Under året har vi publicerat flera nya samlingar, däribland Einar Östmans fotosamling, delar av naturaliesamlingen, samt föremål från basutställningen Nycklar till vår tid.

Såväl dokumentation i samlingsdatabas som digitalisering av fysiska samlingar och tillgängliggörande av samlingar på digitaltmuseum.se är grundläggande och avgörande processer för att skapa en långsiktig och hållbar samlingsförvaltning med stor tillgänglighet, och under 2024 har vi tagit viktiga steg i rätt riktning för att skapa mer värde i länets dokumenterade kulturarv.

Fysisk hantering av föremål – konservering med mera

När museet producerar egna utställningar bestående av föremål från samlingarna, så ingår mycket hantering. Inför öppningen av basutställningen Nycklar till vår tid i maj 2024, hanterades över 300 föremål som ingick i utställningen. Förberedelserna inför utställningen var omfattande, och varje föremål genomgick en noggrann process: rengöring, mätning, fotografering och komplettering av information i samlingsdatabasen Primus. Vissa föremål krävde mer ingående åtgärder, som reparationer eller justeringar, innan de kunde placeras ut i montrarna. Samarbetet internt och med externa experter, som Naturhistoriska Riksmuseet för att fastställa bäst möjliga metoder för konservering, har varit avgörande för utställningens genomförande.

Museet har under året haft flera tillfälliga utställningar, och varje föremål som visas i dessa har noggrant dokumenterats vid ankomst och avgång. Samlingspersonalen har ansvarat för att säkerställa att föremålen inte skadats under transport, samt att deras tillstånd dokumenterats i Primus. För utställ-

ningen Atti Johansson – Mekanisk/Organisk packades och fraktades föremålen till Boden, medan föremål från andra utställningar som LIN.LIN.LIN och Älskade korg även bistod med egna samlingar som rengjordes och fotograferades för uppdatering i Primus och publicering på www.digitalmuseum.se.

Ett annat exempel på viktig hantering av samlingarna är skadedjurshanteringen. Som en del av museets löpande underhåll av samlingarna genomförs regelbundna skadedjurskontroller. Detta ingår i vårt arbete med Integrated Pest Management (IPM) – en samordnad skadedjurskontroll där samlingspersonalen varje månad sätter ut klisterfällor i magasin och utställningslokaler. Genom att registrera fällornas innehåll kan vi identifiera trender och påverkande faktorer som klimat och externa besökare, vilket gör att vi kan vidta åtgärder för att förhindra skador på samlingarna. Den fysiska hanteringen av föremål i museisamlingar, om det så är skadedjurskontroller eller konservering, är en viktig del av den aktiva samlingsförvaltningen och säkrar långsiktigt bevarande och tillgängliggörande.

Tillgängliga samlingar

Ett exempel på när samlingarnas tillgänglighet är viktig är när museet får besök av forskare, studenter och kulturutövare – något som sker regelbundet. Under året har speciellt den samiska samlingen varit av stort intresse, där bland annat ackjor, lomskinnsväskor och koltar har undersökts. Genom besök och interaktion med samlingen har forskare fått möjlighet att analysera och dokumentera föremål, vilket bidrar till en utökad kunskap om vår samiska historia.

Exempelvis genomfördes vedartsanalyser på ackjorna, vilket kommer att ge oss ytterligare insikter om föremålens historia och tillverkning. Med detta avsnitt blir det en fin övergång till nästa del av verksamhetsberättelsen – den om kunskapsförmedling och publik verksamhet som en central del av uppdraget.

KULTURARV FÖR ALLA – ATT NÅ UT OCH SKAPA DELAKTIGHET I LÄNETS HISTORIA OCH UTVECKLING

Västernorrlands museum är ett regionalt nav för kunskap och upplevelser om kulturarvet. I museets publika arbete – i utställningar, program och annan kunskapsförmedlande verksamhet – genomförs en viktig del av museets uppdrag. Här är ett av målen att göra kulturarvet tillgängligt för alla.

Under sommaren 2024 besöktes museibygnaden av rekordmånga besökare, och antalet besökare under helåret är fler än 2023, totalt ca 16 000 fler än året innan. Murberget friluftsmuseum har på helåret varit välbesökt, ungefär 8 000 fler än 2023. Det är tydligt att museets miljöer lockar besökare med sitt intressanta utbud.

Intresset för museets digitala utbud fortsätter också att öka, detta år med flera hundra procents ökning i antalet nådda konton och visningar. Detta är mycket glädjande och visar att vår kommunikation och kunskapsförmedling är attraktiv för användarna. Antalet besök på webben har ökat med 11% och antalet visningar på Facebook och Instagram har ökat med mer än 200 respektive 300%. Intresset för vårt innehåll på Youtube har också ökat, med fler följare, även om färre inlägg genomförts under 2024 jämfört med 2023. Materialet som finns på Youtube sedan tidigare är aktuellt, och lockar fler följare.

I det här kapitlet fokuserar vi på några för året större insatser. En insats är förstas slutproduktionen av basutställningar, som är den största utställningsproduktionen i museet sedan museibygnaden invigdes 1994. Utöver det har förstas mängder av publika insatser genomförts, och vissa berättar vi om, för övriga se till exempel uppföljningen av verksamhetsplanen och statistiken från året.

Under 2024 har museet fortsatt att erbjuda en mångsidig och engagerande plattform för kunskapsförmedling, både inom museibygnaden och ute i länet. Genom föreläsningar, konserter, digitala program och samarbeten med lokala aktörer har vi arbetat för att göra museets samlingar och den regionala historien tillgängliga för alla, oavsett var de befinner sig. Här lyfts både stora och små berättelser, samtidigt som vi har fortsatt att utforska nya sätt att interagera med och levandegöra vårt kulturarv.

Klicka här!

Se statistik på

3.59

Ingången till de tre nya basutställningar, som lockat många besökare under 2024.

Tidslinje med karta och teknikföremål. Film av Måns Berthas.

Den tredje basutställningen - Nycklar till vår tid

Under de första månaderna av 2024, liksom året innan, har stort fokus legat på slutförandet av den tredje och sista delen av museets basutställningar, den del som handlar om perioden 1700-tal till 2020-tal. Västernorrlands museum har de senaste åren bedrivit ett omfattande arbete med att bygga nya kulturhistoriska basutställningar som skildrar länets historia från istiden fram till idag. Den senaste utställningen, som öppnade i maj 2024, gör därmed tidslinjen komplett.

Basutställningarna utgör en central del av museets kunskapsförmedlande arbete, och museets strävan att lyfta kulturarvets roll i det hållbara samhället. Förmedlingen utgår ifrån mänskliga rättigheter och individers behov, de främjar ny kunskap och kunskapsutbyte och ger en mångfald av perspektiv på länets historia.

Produktionen är en lång process. De sista månaderna innan utställningens öppnande präglades av ett intensivt arbete med det konkreta bygget och installationerna i lokalen. Detta i kombination med att konservator och antikvarier har tagit hand om tidigare visade föremål ur samlingarna som nu ska få ta plats i montrarna så att fler människor kan se och lära av dem. Utöver det har mängder av digitalt material producerats, som går att ta del av både i utställningen och hemifrån.

I maj 2024 invigdes så Nycklar till vår tid, den tredje och sista delen av museets nya basutställningar. Projektet påbörjades 2021, och efter ett intensivt arbete har vi nu en ny presentation av Västernorrlands historia. De tidigare utställningarna, som invigdes 1994, har stått i nästan trettio år och varit en viktig del av museets

identitet. Sedan dess har mycket förändrats, såväl förståelsen av länets historia som förväntningarna på vad en utställning ska kunna erbjuda publiken.

Med Nycklar till vår tid så har människors berättelser lyfts fram, både de stora och de mer personliga. Tillgängligheten har varit viktig, genom förbättrad belysning och god läsbarhet. Föregående utställningar saknade förklarande texter om både innehåll och föremål, något som besökarna påpekat under åren. Det har därför lagts stor vikt vid att skapa fördjupande texter, filmer och taktila inslag för att ge besökarna en mer nyanserad, kunskapsintensiv och interaktiv upplevelse.

För att skapa en utställning som verkligen speglar allmänhetens intresse och engagemang, gick museet ut med en enkät där vi frågade vad länets invånare

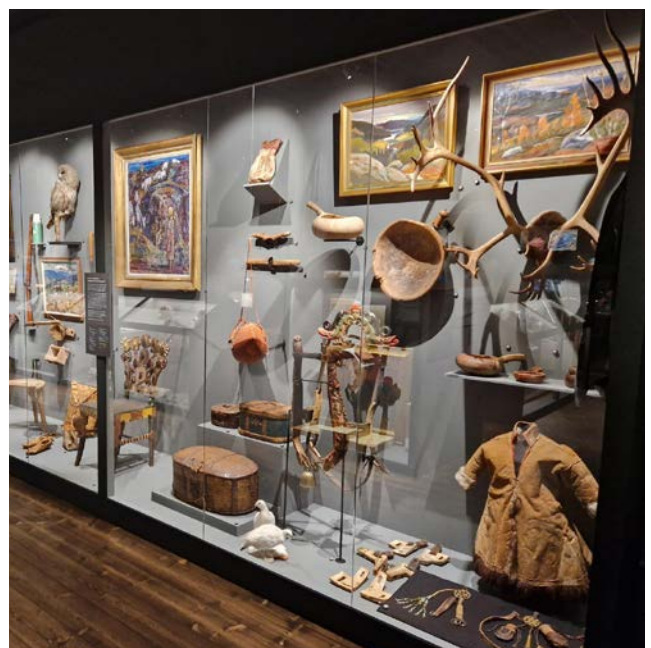
ville se i den nya basutställningen. Responsen var stor och vi fick många värdefulla förslag, vilket tydligt visar på en vilja att vara med och påverka innehållet.

Fokus i basutställningen ligger på berättelser – både de stora historiska händelserna och de mindre kända personberättelserna. Museets samlingar har varit avgörande för urvalet av material, men där föremål saknats har vi kompletterat med artiklar, filmer och andra berättande inslag. Ett exempel på detta är romsk historia och kultur, där vi under arbetets gång förvärvat föremål med romsk anknytning för att kunna lyfta den delen av vår historia. En modell av ett romskt tivoli är ett konkret resultat av den processen och ett sätt att göra romsk kultur mer synlig.

Museet har även samlat in föremål från sent 1900-tal och 2000-tal, som ett sätt att belysa samtidens

Montering av föremål i basutställningen Nycklar till vår tid. Här ser vi montern som handlar om borgarhem och stadsbranden i Sundsvall.

Föremål från samlingarna utifrån tema vatten, skog, jord och Saepmie.

historia. Ett exempel är en väst som bars av ockupanter när förlossningsavdelningen på Sollefteå sjukhus stängde 2017 – ett föremål med stark anknytning till länets samtidshistoria. Som en del av den nya basutställningen har vi också inkluderat interaktiva element som ljud, dofter och taktila inslag. Ett exempel är små husmodeller som representerar olika hustyper genom tiderna. Dessa modeller är skapade för att kunna upplevas med händerna, vilket ger en mer fysisk och taktil upplevelse av historien.

Längs en av rummets väggar visas föremål som delats in i teman som vatten, jord, skog och Saepmie. Föremålen, som främst kommer från 1800–1900-talet, placeras i relation till ett förändrat synsätt på landskap, miljöer och naturresurser. För att koppla samman temat finns en "trollofon", där barn kan ringa till olika folktroväsens telefonsvarare och höra historier om väsen som råder över olika miljöer. Dessa interaktiva inslag gör att besökarna kan få en mer personlig och engagerande upplevelse av utställningen.

I utställningen möts besökare också av korta livsberättelser invävda i skylttexter, artiklar och digitala skärmar. Dessa berättelser ger en djupare inblick i människors liv och erfarenheter genom tiderna. Fyra animerade filmer har skapats där besökare kan följa livsberättelser om personer som Erik Arbin, samiska pigan Anna, Snickar-Dea och Kai Gullmar. Filmerna ger en lekfull och tillgänglig ingång till historien särskilt för yngre besökare.

Nycklar till vår tid är en levande utställning som kommer att fortsätta utvecklas och förändras. Här ska vi kontinuerligt kunna väva in nya samhällsförändringar, berättelser och händelser som sker i vår samtid. I utställningen visas också nyförvärvade föremål, vilket gör att innehållet kan uppdateras och förändras över tid. En annan viktig del i utställningen är att besökare på plats, eller i efterhand hemifrån, kan lämna sina egna minnen och bilder som sparas i museets samlingar för framtida generationer, och därmed bidra till att skriva länets historia.

Maatoe-voedtegh, Släktband.
Sittbänk av Birgitta Ricklund.

Antikvarien Sandra Klingberg håller en visning i utställningen Forntidsresan

Basutställningen Forntidsresan

Forntidsresan är en utställning som belyser människans spår i forntida Västernorrland, från stenålder till järnålder. En av de mest populära delarna är rekonstruktionen av Kvinnan från

Lagmansören, som ger en inblick i livet under stenåldern. Spelet Crafhunter används flitigt av barn som en interaktiv spelplan, vilket gör utställningen både lärorik och rolig för yngre besökare.

Besökare i utställningen Stora makter

Basutställningen Stora makter

I Stora makter lyfts länets historia från medeltiden till stormaktstiden. Här blandas arkeologiska fynd från bland annat fogdeborgen Styresholm och Pukeborg med lokala sägner, som berättelsen om Gunnil Snälla, en kvinna stark nog att lyfta kyrkklockor. Här får vi en inblick i både överhetens makt och den lokala befolkningens motståndskraft, och hur dessa faktorer tillsammans har påverkat samhällets utveckling fram till idag.

Kunskapsförmedling under året

- utställningar och program

Under året har flera intressanta föreläsningar genomförts i museibyggnaden, med en tydlig koppling till museets kunskapsförmedlande verksamhet. Bland de mest populära föreläsningarna var Peter Sjölungs föredrag om hur DNA används för att fånga både släktingar och mördare. Föredraget lockade en fullsatt hörsal, där besökarna fick följa med på en fascinerande resa in i världens mest avancerade släktforskning och brottsutredningar.

Andra uppskattade och välbesökta föreläsningar var LarsOlof Lööfs om Ostindiska kompaniet och västernorrälänningars resor på världshaven, Mats Vänehems presentation om hur historia kan visualiseras genom illustrationer samt Tora Walls föreläsning om folktrons väsen. Dessa föreläsningar gav besökarna djupare insikter i ämnen som spänner från 1700-talets handelsvägar till dagens förståelse av folketro och lokalhistoria. En annan höjdpunkt i museets program var en konsert och musikworkshop i samarbete med violinisten Rebecca Karlsson. Workshopen, som kretsade kring museets unika samling av 1700-talets musiknoter, blev ett fantastiskt tillfälle att på ett levande sätt förmedla vår musikaliska historia. Deltagarna fick möjlighet att själva uppleva och utforska historiska musikstycken från en svunnen tid, och på så sätt förstå mer om länets kulturella arv.

För att belysa de nationella minoriteterna genomfördes också en rad aktiviteter med romskt och samiskt tema. Vi visade filmer och ordnade romska aktiviteter för barn, där deltagarna fick lära sig om romsk kultur och historia på ett interaktivt sätt. Dessa aktiviteter skapade en inkluderande och lärorik miljö för alla åldrar och gav en viktig inblick i minoritetskulturers historia och nutid.

I samband med museibyggnadens 30-årsjubileum genomfördes ett jubileumsprogram som reflekterade över museets utveckling och betydelse för länets kulturarv. En av de mest minnesvärda aktiviteterna var samtalen med arkitekt Tina Wiik och konstnär Lars Kleen, där de delade sina perspektiv på museibyggnadens utformning och konstnärliga vision.

2024 har också varit ett år fyllt av spännande och engagerande utställningar som speglar länets historia, kultur och samtid. Med utställningarna som bas har vi bjudit in till samtal om vår gemensamma historia, nya perspektiv och aktuella ämnen som berör både vår tid och vårt arv. Här ser vi bland annat Ålskade korg – flätat, bundet, vridet, Atti Johansson – Mekanisk/ Organisk och Nycklar till vår tid (läs mer om

Firande av museibyggnadens 30-årsjubileum. Från vänster: arkeolog Fredrik Gustavsson, antikvarie Iina Rosenqvist, museivärd Sofie Malm, konservator Olivia Cati Starck och antikvarie Sandra Klingberg.

slöjdtutställningarna under slöjdkapitlet nedan). För varje utställning anordnades intressanta invigningsprogram, som kompletterades med föreläsningar och kulturella evenemang. En dragspelskväll, som kopplade till Nycklar till vår tid, satte fokus på Ådalens dragspelskultur och innehöll musik och berättelser om denna unika del av länets kultur. Ett författarsamtal med Ulrika Rolfsson blev också ett uppskattat inslag i detta sammanhang.

Under året har vi även haft ett stort fokus på visningar med museets antikvarier, konservatorer och arkeologer, som erbjuder besökarna fördjupad kunskap om museets samlingar och historia. Under visningarna har besökare fått möjlighet att ta del av tematiska presentationer om bland annat musikinstrument, konservering och länets arkeologi. Personal från museet har även delat med sig av sina kunskaper om arkeobotanik, hur gamla föremål bevaras, och hur man söker i arkiv. Besökare har också fått ta del av visningar om

äldre hus, fäbodliv och arkeologi, vilket har gett dem en bredare förståelse för de historiska och kulturella sammanhangen.

Museet har fortsatt samarbetet med Härnösands folkhögskola under året, där bland annat dansföreställningar från Dansateljén blev en viktig del av museets program. Filmstudio Murberget har också fortsatt med filmvisningar, där temat verklighetsflykt och road movies har tagit upp viktiga och aktuella samhällsfrågor.

Musiklinjen Kapellsberg har ordnat en rad konserter, bland annat en arkivkonsert, vandringskonsert och julkonsert, samt en sportlovsopera och folkmu-sikkonsert i museets lokaler. Dessa aktiviteter har varit viktiga för att skapa en levande och mångsidig kulturupplevelse för alla besökare.

Vi har haft en rad spännande och varierade utställningar i museibyggnaden under året:

DET TYSTA ARVET

– bildspel producerat av Forum
för levande historia
(16 jan – 18 feb)

ATTI JOHANSSON

– Mekanisk/Organisk
(15 juni – 1 sep)

BENGT LINDSTRÖM UR SAMLINGARNA

(28 okt – pågående)

LIN.LIN.LIN.

(16 dec 2023 – 24 mars 2024)

ÄLSKADE KORG

– flätat, bundet, vridet
(15 sep – 1 dec)

ACCESSOARER FRÅN SAMLINGARNA

(13 dec 2023 – 19 jan 2024)

Utställningar har även genomförts på andra platser i länet:

LINDA MARIA THOMPSON

– Rekonstruktioner/Reconstructions på
Apotekshuset i Sollefteå (5 oktober 2024
– 4 januari 2025)

FOTOGRAFIER AV VIKTOR LUNDGREN PÅ NATURUM ÅNGE

(29 november 2024 – 30 mars 2025)

PUBLIKA AKTIVITETER I LÄNET OCH DIGITALT

För att kunna nå hela länets befolkning med vår kunskapsförmedling har vi också genomfört en rad aktiviteter ute i länet.

En del av dessa aktiviteter har varit en del av Kulturarvsresan, där vi bland annat höll en berättarkväll i Sollefteå om myter och sägner. I Lockstakåtan utanför Örnsköldsvik genomfördes en träff om samernas medeltidshistoria i Ångermanland, och i Prästmon utanför Kramfors hölls ett evenemang med tema häxprocesser och maktcentra längs Ångermanälven.

Under året har Sundsvall firat sina 400 år vilket museet har uppmärksammat genom att erbjuda flertalet visningar och föredrag för såväl vuxna som unga. Länsmuseum bidrog med flera aktiviteter, bland annat en kulturhistorisk vandring i Maland och två föredrag på Kulturmagasinet om arkeologi och

museets föremålssamling. Museet bidrog också med manus och berättare till fyra filmer om stadens historia samt stadsvandringar under jubileumsveckan för skolelever, det hölls också flertalet visningar för allmänheten.

För att öka tillgängligheten och nå en större publik har vi också fortsatt att utveckla digitala program, de är en viktig del av vårt länsuppdrag. Under hösten genomförde vi en serie digitala lunchföreläsningar med externa och interna föreläsare, som behandlade olika teman inom kulturmiljö och arkeologi. Dessa föreläsningar gjorde det möjligt för människor från hela regionen att ta del av museets kunskapsförmedling på ett enkelt och tillgängligt sätt.

Digitala lunchföreläsningar har gjort det möjligt för människor i hela regionen att ta del av museets kunskapsförmedling på ett enkelt sätt.

KULTURARVET FÖR OCH MED BARN OCH UNGA

Enligt grunduppdraget ska museiverksamheten bedriva pedagogisk verksamhet i länets alla kommuner. Museet ska ha ett brett och omfattande, utvecklande och föränderligt utbud för barn och unga i länet - något som är prioriterat och viktigt för utvecklingen av förståelse av den lokala historien och förståelsen av plats och identitet.

Västernorrlands museum bedriver en bred verksamhet för att engagera allt från små barn till unga vuxna. Här handlar det både om pedagogisk verksamhet för skolan, och för barn och unga på lov och fritid. Under året har museiverksamheten erbjudit totalt 365 publika aktiviteter som riktat sig till åldersgruppen 0–18 år. ¹Totalt 5634 deltagare i samma åldersgrupp har varit med i olika aktiviteter under året. Den pedagogiska verksamheten har tagit emot 81 bokade skolbesök med totalt 1117 deltagare, mer än en dubbling jämfört med året innan. Utöver det har förstås många av besökarna på museet varit barn och unga, något som följs upp för statistikens skull med stickprovskontroller. Här är ungefärlig andel av besökarna på museet 24% i åldrarna 0–12 år och 9% i åldrarna 12–18.

Klicka här!

Se statistik på

3.59

Ett gäng skolväskor från skolklasser som besökt museet under året.

Skolpedagogisk verksamhet

Museets skolpedagogiska verksamhet har varit aktiv och välbesökt. Under året har vi tagit emot många skolklasser på museet för guidade visningar och workshops. Samtidigt har vi också besökt skolor och genomfört pedagogiska aktiviteter på plats. Denna flexibilitet har gjort det möjligt att nå fler elever, även på andra orter i länet.

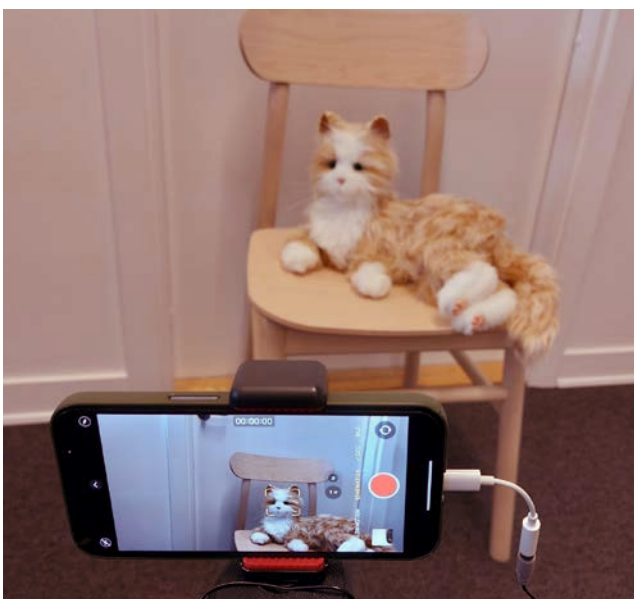
Digitala visningar har blivit ett viktigt komplement till fysiska besök. Genom live-sändningar från utställningarna Forntidsresan och Stora Makter kunde vi ta med oss länets kulturhistoria till klassrum långt från Härnösand. Genom interaktiva samtal kunde eleverna ställa frågor och delta aktivt, vilket skapade engagerande möten trots geografiska avstånd. De digitala visningarna är något vi ska fortsätta utveckla.

Ett av årets större projekt var arbetet med att utveckla pedagogiska inslag till utställningen Nycklar till vår tid, där interaktivitet och utforskande var centrala delar. Vi skapade bland annat upptäckarkort, där elev-

erna genom frågor och reflektioner kunde fördjupa sitt besök i utställningen. Trollofonen, en fantasifull installation där barn kan ringa till olika folktroväsens telefonsvarare, är en favorit bland de yngre besökarna. Här kan barnen lyssna på spännande berättelser från väsen som Näcken och Skogsrået, något som gör utställningen levande och lekfull. Under hösten arbetade vi med att ta fram en lärarhandledning till utställningen. En referensgrupp med gymnasielärare från Härnösand deltog aktivt genom att läsa och diskutera läromedel, föreslå relevanta teman och ge feedback. Detta samarbete säkerställde att lärarhandledningen blev ett inspirerande och användbart verktyg för skolorna.

Ett särskilt samarbete med Hagaskolan och Sundsvalls museum resulterade i en mediaguide om Sundsvall, relaterat till stadens 400-årsjubileum. Eleverna identifierade viktiga platser i staden, samlade material och producerade texter, filmer och bilder. Museerna fungerade som mentorer och projektledare. Arbetet ledde också till att Sundsvalls museum nu har fått kunskap om mediaguidemetodiken och kan utveckla fler guider som blir tillgängliga för allmänheten i appen KulturPunkt.

Museets pedagogiska verksamhet samverkade även med hemslöjdskonsulenternas Skapande skola-program för Härnösands kommun. Insatsen fokuserade på utställningen Älskade korg! och kombinerade slöjdttradition med historiska berättelser. Alla elever i årskurs sex fick delta i både en korgworkshop och ett uppdragsspel på friluftsmuseet. Under workshopen fick eleverna lära sig grundläggande tekniker i korgflätning och skapa sina egna små korgar. På friluftsmuseet genomfördes ett klurigt uppdrag där eleverna arbetade i lag för att lösa olika historiska mysterier kopplade till länets kulturarv. Genom att röra sig mellan museets byggnader fick eleverna uppleva 200 år av länets historia på ett lekfullt och lärorikt sätt.

Under året har skolklasser fått besöka museet via ett teamsmöte då museipedagogen visat runt i utställningar och eleverna har kunnat ställa frågor.

Under året drevs det kulturrådsfinansierade projektet Framtidens kulturarvspedagogik, där Västernorrlands museum tillsammans med Värmlands museum, Läns museet Gävleborg, Dalarnas museum, Norrbottens museum, Åttje, Jamtli och Skellefteå museum har utforskat hur museer och skolor kan samarbeta bättre. I oktober hölls mötesdagar på Dalarnas museum i Falun, där deltagarna diskuterade nya metoder och arbetade med att utveckla en gemensam handbok för kulturarvspedagogik. Clara Ceder, museipedagog och utställningsassistent, beskriver projektet som "en länsöverskridande kulturarvspedagogisk möjlighet till vidare utveckling och nätverkande för oss pedagoger." Projektet har därmed haft en viktig funktion, då det på många sätt saknas möjligheter till kulturarvspedagogisk utveckling i andra sammanhang.

Projektet, som finansieras av Kulturrådet samt Region Västernorrland, är ett samarbete där sju museer deltar. Syftet är att främja erfarenhetsutbyte, kunskapsuppbyggnad och utveckling av kulturarvspedagogisk verksamhet vid sju regionala museer i norra Sverige, samt Åttje. Målet är att utveckla samverkansformer och metoder för kulturarvspedagogik, med särskilt fokus på lokala och regionala perspektiv samt målgruppen barn och unga. Projektet avser belysa och möta den utmaning ur tillgänglighetsperspektiv som pedagogiska verksamhet vid regionala museer har.

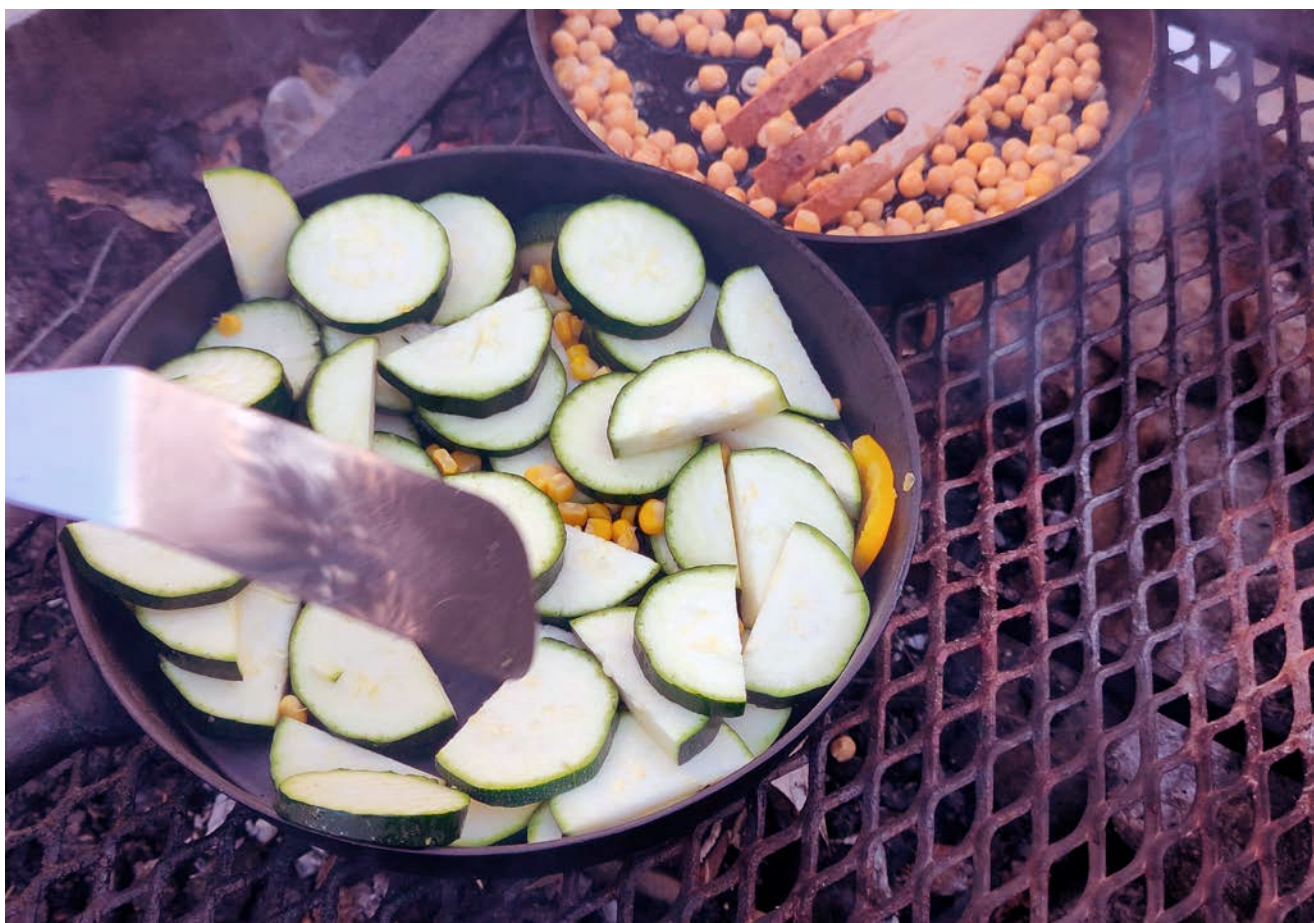
Under det tredje och sista året av projektet har fokus varit att slutföra de fallstudier som respektive museum genomfört. Det har även genomförts mötesdagar och därutöver har projektdeltagarna dessutom mötts i webinarier och digitala möten. Särskild vikt vid dessa möten har varit att diskutera och utforma det ekosystem för samverkan mellan skola – museum – andra kulturarvsaktörer, som projektet avser utmynna i. Sandra Marklund, museipedagog vid Skellefteå museum, lyfter fram vikten av dessa träffar: "Otroligt bra

innehåll som gett inspiration ur många olika vinklar samt att både de digitala och fysiska träffarna under en längre period gett fina kollegor att bolla med ute bland de olika museerna."

Projektet har utmynnat i ett antal nyckelbegrepp som utkristalliserar metoder och förhållningssätt för framtidens kulturarvspedagogik. Dessa samt delstudierna kommer presenteras i en handbok som projektdeltagarna tillsammans skriver under ledning från Västernorrlands museum. Projektresultat kommer även presenteras och spridas vid Nordisk Centrum för Kulturarvspedagogik:s vårkonferens i mars 2025.

De yngre barnen har fått följa med på en interaktiv saga i Småfolk och sedan målat med naturens egna färger.

Att laga mat över öppen eld har varit en uppskattad aktivitet bland barn och unga.

Kulturarv på fritiden

Barn och Unga på Fritiden

Under året har museets verksamhet för barn och unga på fritiden varit mycket uppskattad. Det har erbjudits en stor variation av aktiviteter under helger och lov, och dessa har lockat många besökare. I allt högre grad integreras ett målgruppstänk i fler och fler av museets aktiviteter, och under året har vi särskilt satsat på aktiviteter för barn och familj.

En av de mest populära aktiviteterna har varit speldagarna, där besökarna fått prova på olika historiska och samtida spel. Schack, VR, Fia med eller utan knuff, The

Sims och bilspel har varit en del av en levande kulturarvupplevelse som engagerat både barn och vuxna. Andra uppskattade aktiviteter har varit att göra utemat, där deltagarna fick laga mat över öppen eld, samt kreativa verkstäder där barnen skapade allt från vinterstäder till blomsterängar. Museet har också erbjudit familjevisningar av våra basutställningar, där barn i olika åldrar fått möjlighet att utforska museet tillsammans med pedagoger. För de allra yngsta har vi haft aktiviteter i lekutställningen Småfolk i fokus, där de små har fått upptäcka och utforska på sitt eget sätt.

Livskraft – Kultur för Äldre

Den största delen av den pedagogiska verksamheten på Västernorrlands museum ägnas åt barn och unga. Under året har vi dock även deltagit i det kulturhistoriska regionala projektet Livskraft – Kultur för äldre, där vi genomförde programmet Swing it magistern!, med tema folkparker, dans och musik från länets historia. Programmet riktades till tre äldreboenden, två i Sundsvalls kommun och ett i Sollefteå kommun.

Under besöken visade vi fotografier från länets folk-

parker och dukade upp ett bord med tidsenliga kläder, slipsar, smycken och skor. Med hjälp av gamla danslåtar och musik från svunna tider bjöd vi in till dans och sångstunder. Äldreboendenas boende sjöng med i kända melodier. Många dansade i sina rullstolar eller gungade i takt med musiken och minnen väcktes till liv genom musik och föremål. Personalens entusiasm och engagemang gjorde programmet extra lyckat. Projektet fortsätter under våren 2025 med nya teman och utökade programinslag.

Sommarlovsverksamhet på Murberget friluftsmuseum

Under sommarlovet hade Murberget friluftsmuseum öppet alla dagar, och det fanns gott om lovverksamhet för besökande barn och unga.

En utvecklingsinsats för detta år var att bemanna skolan flera dagar i veckan med aktiviteten Skolan förr. Här ville vi förmedla en helhetsbild av hur lärarinnan/läraren bodde i skolan. I år fick barnen, förutom gammaldags lektioner, också hjälpa fröken med rensning och skörd i skolträdgården samt hämta ägg från friluftsmuseets sommarhöns, vilket var mycket uppskattat. Aktiviteten ger barnen praktiska kunskaper

och färdigheter som de kan utveckla hemma – till exempel att odla grönsaker.

Många barn uppskattade också att få prova på att väva trasmatta i Ångermanlandsgården, en aktivitet som Härnösands vävstugeförening höll i. Andra programpunkter som passade barn och familj var kägelspel, växtvandringar och de dagliga djurmatningarna. Djurmatningarna har blivit något av en publiksuccé och drog i år en mycket stor publik, särskilt yngre besökare. Här kunde man besöka och mata kaninerna, hönsen och de sällskapliga fåren.

DEN HEMSLÖJDSFRÄMJANDE VERKSAMHETEN I VÄSTERNORRLAND – FÖR SLÖJDEN, HANDEN OCH HJÄRNAN

Museet har ett uppdrag att aktivt arbeta med främjande av hemslöjd och hemslöjdsverksamhet i hela länet. Ännu ett aktivt år visar på slöjdens betydelse för en hållbar samhällsutveckling, och på ett fortsatt stort intresse för hemslöjd.

Verksamheten når hela tiden nya målgrupper och utforskar nya vägar att nå ut med slöjdande till hela länet. Nedan följer ett urval av de insatser som genomförts under året.

Utställningen LIN.LIN.LIN visades i stora utställningshallen på Västernorrlands museum fram till i slutet av mars. LIN.LIN.LIN samlade tre utställningar om linet, 100 år av lin, Lin för livet och Lin On Me. 100 år av lin lyfte vår unika linhistoria i Västernorrland som inte minst är kvinnornas historia. Lin för livet visade traditionellt linhantverk avsett att användas mitt i livet i en modern vardag. Lin On Me visade linets användningsområden i ett bredare perspektiv, industriella innovationer

mm. Skolklasser från länet guidades i utställningen och fick själva prova att slöjda i lin. Besökets syfte var bland annat att skapa delaktighet och anknytning till linet som vårt kulturarv. Lin är också ett av framtidens hållbara och förnyelsebara material, med många goda egenskaper. Lin är en nyttoväxt med egenskaper som kan tas tillvara på flera olika sätt. Som textil, kompositmaterial, golv, färg, impregnering, rengöringsmedel, mat mm. Utställningarna visar på hur traditionell kunskap kan bli del av framtidens lösningar.

Vandringsutställningen Älskade korg och den egenproducerade utställningen Korgar ur Västernorrlands museums och Örnsköldsviks museums

Uppskattad invigning av Älskade korg 15 september.

samlingar visades under hösten 2024. Älskade korg presenterar nutida korgmakeri i Sverige samt visar på den bredd av olika korgtekniker och korgmaterial vårt avlånga land besitter. Den lokala utställningen lade fokus på norra Sveriges korgtraditioner och producerades i samarbete med Örnsköldsviks museum och konsthall. Specifikt lyftes den samiska rotslöjdens suveränitet både i funktionalitet och i skönhet fram. I samband med utställningen gjordes en stor pedagogisk insats för barn och unga inom Skapande skola där både hemslöjdskonsulenter och museets pedagoger samverkade. Alla klasser i årskurs 6, ca 300 elever, i Härnösands kommun har inom Skapande Skola besökt utställningarna och slöjdat en egen korg tillsammans med en professionell slöjdare. Workshoparna har varit en del av Kulturtrappan i Härnösands kommun.

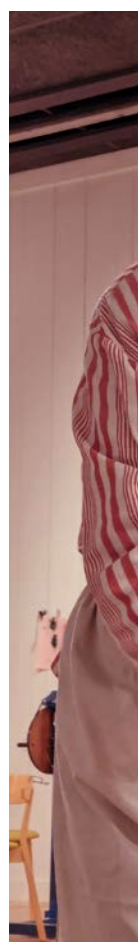
I ett samarbete med Föreningsarkivet, Betlehems kyrkan och Kvinnojouren i Sundsvall har broderiträffar för hälsa genomförts under vår och höst. Sundsvalls arkitektur har fungerat som inspiration för broderierna. Deltagarna bär på omfattande problematik men har uttryckt att de känt vila i skapandet och att värdet har varit påtagligt.

Ångermanlands framstående linneproduktion

Norra Ångermanland har historiskt varit ett område som utmärkt sig gällande linneproduktion. Man kunde konsterna att framställa så fint linne och lingarn att det efterfrågades på världsmarknaden. Det högklassiga linnet var ett resultat av det rådande klimatet, på jorden och på den kunskap som folket i bygden utvecklade. Ingen annan region i Sverige kunde visa upp en så stor mängd av så fin linnelärf.

Under 1700-talet fick folket i Ångermanland lära sig att sortera sitt lin efter grovlek direkt vid ryckningen på åkern. Sorteringen gjorde att man kunde bereda lin med liknande grovlek på fibrer i samma knippe vilket gav en mycket jämn lintråd i slutändan. En jämn tråd gav en jämn väv. Det var engelsmannen Steven Benet som lärde ut denna konst. Han var utsänd av svenska staten för att hålla spinnskolor längs norrlandskusten.

Mest framstående var man mellan åren 1750 och 1850. I Sverige fanns under den tiden ett importförbud för lin. Landet skulle vara helt självförsörjande och staten gav premier till den som producerade tunn och fin linnelärf. Allra mest framgångsrika på området blev kvinnorna i Nätra och Sidensjö socknar i norra Ångermanland. Flera utmärkelser delades ut till dessa skickliga spinnerskor och väverskor. Deras skicklighet gav dem även en mycket god inkomst vilket resulterade i en rik bygd. De blev dessutom mycket eftertraktade på äkten- skapsmarknaden.

I samarbete med Gåltjärns missionsförsamling samt studieförbundet Bilda har en öppen slöjdverkstad för täljning startats i Kovland som en del i att erbjuda slöjdaktiviteter på olika platser i länet. Den öppna slöjdverkstaden i Fränsta har fortsatt på sitt tredje år, i samarbete med Torps församling. Här har Hanna Holm varit ledare. Hon säger: "Jag kommer att mottaga Region Västernorrlands ungdomskulturstipendium i november 2024, det tilldelas mig för mitt slöjdande och att jag ordnar med slöjdträffar i Fränsta. Det känns superkul och är helt tack vare mitt fina samarbete med Hemslöjdskonsulenterna och Torps församling!"

Även på Västernorrlands museum erbjuds textila slöjdverkstäder i samarbete med Hemslöjdsföreningen i Härnösand samt öppna täljkvällar varje månad under terminerna.

LIN LIN LIN, som visades på Västernorrlands museum bestod av tre utställningar i en och handlade om linhistoria i Västernorrland, linets hantverkshistoria och linets moderna användningsområden.

Lisbeth Vestin höll en programpunkt under utställningen LIN.LIN.LIN, där man bl.a. provade att häckling och repslagning av lin."

Samisk rotslöjd från utställningen "Älskade korg."

Korgflätning var ett av årets skolprogram för grundskolan, i anslutning till utställningen Älskade korg.

Atti Johanssons utställning: Mekanisk/Organisk.

UPPDRAGET ATT TILLGÄNGLIG- GÖRA BILD OCH FORM

Bild- och formuppdraget, som museet haft sedan 2022, är en styrka för Västernorrlands museum och dess besökare, då det mycket väl kompletterar stiftelsens uppdrag med att tillgängliggöra kulturarvet.

Museets uppdrag inom bild och form innebär att främja intresset för, kunskapen om samt tillgången till bild- och formkonst i länet genom att verka som publik plattform för samtidskonst.

Det vi arbetar med är utställningar, pedagogisk verksamhet och annan publik förmedling, nätverksbyggande och kompetensutveckling inom publik förmedling.

Genom att bjuda in både lokala och internationella konstnärer har vi skapat ett spännande och dynamiskt utbud, samtidigt som vi stärkt regionens konstliv och utvecklat nya metoder för kunskapsdelning och publika möten. 2024 har varit ett händelserikt år för verksamheten, även om vår projektledare och curator slutade under året.

Samtidskonstutställningar under året

Under sommaren presenterade vi konstnären Atti Johanssons (1917–2003) konstnärskap i utställningen Atti Johansson – Mekanisk/Organisk (15 juni – 1 september 2024). Utställningen hade fokus på samspillet mellan natur och teknik, så som det kommer till uttryck i hennes konst. Utställningen blev mycket uppskattad och kommer att visas på Havremagasinet i Boden under 2025.

Atti Johansson, som levde större delen av sitt liv i Sollefteå, var en pionjär inom miljömedveten konst. Hennes serie Mekanisk/Organisk, skapad under 1960-talet, undersökte teknikens framväxt och dess påverkan på människan och naturen. Ett av hennes mest kända verk, Vårt medvetande ligger långt efter teknikens framsteg, är en tio meter lång väggutsmyckning skapad för Gudlav Bilderskolan i Sollefteå. Efter nästan 50 år i skolmiljö har verket nu restaurerats av museets konservatorer för att kunna bevaras för framtiden.

Den senaste större utställningen med Johanssons verk ägde rum på Sundsvalls museum 2005, vilket gjorde det särskilt glädjande att få visa hennes konst igen. För att möjliggöra utställningen lånades verk från privata samlingar, Sundsvalls museum, regionens konstsamling och Sollefteå kommun.

I samarbete med Apotekshuset i Sollefteå visade vi Linda Maria Thompsons utställning Rekonstruktioner/Reconstructions (5 oktober 2024 – 4 januari 2025), i Apotekshuset. Utställningen är en undersökning av platsens betydelse och den dokumentära bildens

kraft och är en del av Thompsons pågående forskningsprojekt Revision and the River, som fokuserar på Nämforsen vid Ångermanälven. Genom refotografi – att fotografera samma plats vid olika tidpunkter – fångar hon platsens förändring från industriell exploatering till nutid. Hennes arbete ger insikter i hur människan format och påverkat landskapet genom historien, samtidigt som hon lyfter frågor om minne, representation och hållbarhet.

En liten utställning i form av två träreliefer Flottningspojarna (maj – december 2024) skapade av konstnären Ulla-Carin Winter visades under året. Verken skildrar flottningens historia och valdes ut för sin tematiska koppling till museets nya basutställning. Winters konst belyser det hårda arbetslivet vid älvarna och de människor som formade regionens industriella historia.

Linda Maria Thompsons vernissage om rekonstruktioner.

KULTURMILJÖ FÖR SAMHÄLLSUTVECKLING OCH HÅLLBARHET

Västernorrlands museum har ett uppdrag att bedriva kulturmiljöverksamhet i hela länet, som en del i arbetet att göra kulturarvet tillgängligt för alla och att det ska upplevas som en gemensam kunskapskälla.

Västernorrlands museum har ett uppdrag att bedriva kulturmiljöverksamhet i hela länet, som en del i arbetet att göra kulturarvet tillgängligt för alla och att det ska upplevas som en gemensam kunskapskälla. Uppdraget innebär också att göra andra samhällssektorer uppmärksamma på kulturarvets och kulturmiljöernas betydelse och dessutom att uppmärksamma länets stora variation av kulturmiljöer och kulturarv.

bland kommunerna i länet och öka kunskap kring hur våra kulturmiljöer är en resurs vid samhällsutveckling, är en viktig del av uppdraget. Att sprida kunskap kring vårt gemensamma arv görs av olika anledningar – dels för att uppmärksamma kulturarvets kraft för upplevelseturism men också för att uppmärksamma hur kunskap kring traditionella material och metoder kan bli en del av länets hållbarhetsarbete.

Att arbeta både strategiskt och operativt för att säkerställa långsiktig tillgång på antikvarisk kompetens

Kulturmiljörådgivning i länet

Under de senaste fem åren har allt fler av länets kommuner kontaktat museet för rådgivning i bygglovsprocesser. Allmän rådgivning, digitala föredrag och platsbesök, remissshantering, kulturmiljöworkshop och den årliga kulturmiljökonferensen är alla aktiviteter som ingår i en medveten metodutveckling för att skapa förtroende i länet där kontinuitet och regional kännedom är nyckelord för det långsiktiga arbetet. Under året har i huvudsak Härnösand, Ånge och Sollefteå efterfrågat museet som remissinstans för sina kulturmiljöprogram, stadsplaner eller annat. Utbildningsinsatser och rådgivning har erbjudits Timrå, Örnsköldsvik och Ånge.

Västernorrlands museums arbete med att nå ut i kommunerna och delta i kommunala samhällsfrågor har uppmärksamats även utanför länets gränser. Bland annat har kulturmiljöutvecklare och antikvarie genomfört en föreläsning på Föreningen Sveriges Stadsbyggares årliga konferens samt Riksantikvarieämbetets seminarium för att uppmärksamma museernas samhällsplaneringsarbete.

Verksamheten har också haft flera intressanta samarbeten och uppdrag kopplat till större samhällsförändringar. Ett av dem är ett uppdrag för Torsboda Industrial Park avseende att dokumentera industriområdets kulturvärden samt intervjua människor i dess närhet om hur de upplever förändringen. Arbetet sträcker sig vidare över 2025. I samband med detta har museet också gjort en kulturmiljöinventering inför

en fördjupad översiktsplan i Söråker. Inventeringen syftar till att ge kunskapsunderlag för kulturhänsyn inför planering av området och genomfördes på uppdrag av Timrå kommun. I anslutning till uppdraget bjöd museet in till en medborgaträff för att inkludera boende i närområdet. Arrangemanget skedde i samverkan med Söråkers Folkets Hus. Arrangemanget var välbesökt och kommer också fortsätta under 2025.

Västernorrlands kulturmiljökonferens

Efter fem år av den årliga kulturmiljökonferens som museet arrangerar tillsammans med Region Västernorrland och Länsstyrelsen i Västernorrland börjar effekterna bli synliga. Konferensen arrangeras alltid i samverkan med en av länets kommuner som då fungerar som värdkommun. Värdkommunkonceptet ger kommunen ökad delaktighet, inflytande och inte minst ansvar för hur deras kulturmiljöer beaktas i planeringen. Kontinuerliga möten skapar också kontinuitet i frågan. Denna gång var även politiken engagerade i planeringsarbetet vilket var nytt för i år. Konferensen ökar kunskapen och skapar mer mod att argumentera i frågan om vad som kan men också bör göras menar Signe Weiss, kommunpolitiker i Sundsvall.

Årets konferens hade temat "När nytt möter gammalt" och satte fokus på nyetableringar i kulturhistoriskt värdefulla områden, återbruk av kulturmiljöer och energieffektivisering i äldre flerbostadshus och ägde rum i Sundsvall med anledning av stadens jubileumsfirande. Med var bland andra Jenny Nordmark från Nordmark arkitekter som föreläste om hur de fått uppdrag att titta på hur det gamla sågverkssamhället i Örviken kan återaktiveras som "nytt" bostadsom-

råde i samband med grön omställning i Norrland. Ett gott exempel som visar hur kulturmiljön bidrar till ett långsiktigt samhällsbygge genom återbruk och tillvaratagande av miljöer med stark koppling till platsens identitet och historiska värden.

Med var också Ulla Jansson, lektor vid Lunds universitet som genom sin forskning visat på att varsam renovering både kan bidra till att bevara äldre kulturvärden såsom fönster, fasad och kulturvärden samtidigt som vi får optimal energieffektivisering, god ekonomi och minska klimatavtryck. Robert Danielsson, initiativtagare till Ödehusgruppen var den föreläsare som gav upphov till störst medial uppmärksamhet och blev också intervjuad av Radio Västernorrland.

Effekterna visar sig i deltagarnas engagemang. Hur samtalet kring kulturmiljö ökar mellan kollegorna och temat blir mer synligt. "Vi pratar mer kulturmiljö/förvanskningförbud och varsamhetskrav i ärendena idag än det tidigare gjorts under min tid i Härnösand" säger Sara Sjöberg som är anställd av Härnösands kommun.

Konferensen avslutades med flertalet stadsvandringar med olika teman i Sundsvall. Här med Johanna Ulfsdotter från Västernorrlands museum som guide på en tur med tema Stenstans arkitektur.

"Jag tror att konferensen gynnar hela Härnösand som kommun samt medborgare när vi handläggare får mer kunskap i dessa frågor. Att använda den redan bebyggda miljön på rätt sätt, att vara varsam med kulturvärdena samtidigt som byggnaderna kan användas på nytt sätt är många gånger en utmaning. Konferensen stärker kommunens kunnande och bidrar därför till ett bättre kulturmiljöarbete hos kommunerna."

Sara Sjöberg,
Härnösands kommun.

Temat för konferensen var När nytt möter gammalt. Här två fasader som möts, nyrenässans och brutalism i harmoni. Gamla Kihlmanska huset ritat av arkitekt Sven Malm 1890 och Swedbanks hus ritat av Folke Hederus 1971. (Foto Daniel Eklund)

Murberget friluftsmuseum – en kulturmiljö med fokus på hållbarhet

Västernorrlands museum är med sitt fokus på utveckling och bevarande av länets kulturarv en viktig resurs för hållbar samhällsutveckling. En del av det uppdraget är att värna Murberget friluftsmuseum och våra andra kulturhistoriska miljöer genom att fortsätta använda traditionella, hållbara hantverksmetoder och slöjd eller visa på hållbara material och metoder när en byggnad restaureras.

Murberget friluftsmuseum förmedlar kulturarvet, precis som stiftelsens andra arenor, förmedlingsformer och besöksmål. Det unika med just ett friluftsmuseum är att det är ett besöksmål med traditionella miljöer, som har samlats till en plats för att pedagogiskt visa på kunskap om platsens och samhällets historia. I en nutida kontext kan ett friluftsmuseum också vara en arena för hållbarhet och kulturmiljövård.

Museet jobbar också vidare med att få till blommande ängsmarker och en större variation av träd och

buskar. I år köptes i princip inga plantor in utan i stället drev arenaverksamheten upp plantor från frö både till Härnösands Trädgårdsodlareförening, museets egna planteringar och den nystartade utbildningen Stadsnära odling. Ett mer hållbart förfarande än att köpa färdiga plantor, eftersom köpta plantor ofta har ett relativt stort klimatavtryck. I så hög utsträckning som möjligt användes ekologiska fröer, endast i de få fall där det inte gick att hitta så köptes fröer som inte var ekologiskt framställda in.

Extra roligt var att ett samarbete, i liten skala, påbörjades med föreningen Sesam som jobbar med bevarande av kulturarvsväxter och lokalsorter. Och det sattes några, för Västernorrland, lokala sorter: kålroten Viksjö, kålroten Ljustorp och Blåärten Grötom (från Nora socken) på området.

På Murbergets friluftsmuseum jobbar man aktivt med biologiskt mångfald och för att få till en blommande ängsmark från ekologiska fröer. Den övre bilden föreställer den blommande slänten och utsikt över torgmiljön. Den nedre bilden föreställer Prästgården och prästgårdens trädgård, som sköts av Härnösands Trädgårdsodlareförening.

Hellströmska huset – årets stora insats på friluftsmuseet

Med medel från boverket genomfördes restaureringen och omvandlingen av Hellströmska husets bottenvåning! Syftet har varit att omvandla byggnadens bottenvåning från förrådsutrymme till publika lokaler, men också till för friluftsmuseet välfungerande ytor med tydligt uttalade funktioner.

Här installerades ett återbrukat kök i ett utrymme som tidigare fungerat som tvättstuga och därför hade vissa förutsättningar för detta som indraget vatten och avlopp, även om det krävdes viss uppdatering. Ett mindre snickeri för traditionella verktyg där egna och externa hantverkare kan genomföra mindre snickeri- och måleriarbeten eller fönsterrestaurering inreddes i ett tidigare omklädningsrum. En enkel tvättstuga där friluftsmuseets textilier kan tvättas och strykas skapades också.

De mer renodlade publika ytorna består av en fast installation av en frisörsalong med inventarier från 1950–1970-talet som under sommaren är öppen för publik och en butikslokal som museet hoppas kunna hyra ut framöver.

Frisörsalongen färdigställdes i tätt samarbete med Ulrika Cedervall, barnbarn till den legendariska Härnösandsfrisörskan Dagny Cedervall, som en gång skänkte frisersalongsföremålen till museet när hon lade ned sin verksamhet. Ulrika medverkade på invigning av de nyrenoverade lokalerna och berättade om historien bakom frisörsalongen. Och hon har även haft egna visningar för olika grupper.

Butikslokalen som egentligen endast fick en ytskiktsrestaurering är det enda rummet på bottenvåningen som inte ändrades utan enbart restaurerades. Till butikslokalen kan kopplas ett intilliggande utrymme som är formgivet och utfört av Träakademien. Ett mycket inspirerande rum med exempel på hur traditionella tekniker och material med fördel används i äldre byggnader.

Hållbarhet har i alla avseenden varit vägledande i renoveringsarbetet med giftfria material och återbruk så långt det varit möjligt. Slutresultatet visades i samband med nationaldagsfirandet på området vilket var väldigt uppskattat.

Exteriör som föreställer Hellströmska huset, sedd från torget.

I detta rum i Hellströmska huset har Träakademin schablonmålats på lerklining samt satt upp limfärgstapeter på pappspänd vägg. Lister är målade med äggoljetempera.

Köket är uppbyggt av återvunna delar så långt det är möjligt. Köket är genomgående målats med linoljefärg för att efterlikna ett kök från ca 1930.

Bilden längst upp: Butikslokalen i Hellströmska huset har fått sig en restaurering av tak, väggar och golv men inga kulörer har ändrats. Bilden längst ner: Cedervalls frisörsalong i Hellströmska huset är färgsatt och inredd för att efterlikna originalet så långt det är möjligt.

Några andra insatser i hållbarhetens tecken har varit den fortsatta skrapningen och målningen av Wulkanska huset som nu är nymålat med tre lager av linoljefärg. Arbetet utfördes med hjälp av Härnösands kommuns arenaverksamhet och egna hantverkare medan en större timmerlagning utfördes med hjälp av extern timmerman.

Under de stora regnen som varit så har många tak på friluftsmuseet inte klarat av att hålla tätt. Flera tak har vi valt att lägga begagnad plåt på för att skydda byggnaden, det gäller hela kyrkvallen som genomgående har mycket dåliga tak, det är också ett traditionellt sett vanligt förfarande. På torpet är det just nu ett sådant arbete som pågår. För att få tätt inock var vedtaket tvunget att tas bort. Taket var som så många av taken på området behandlat med det mycket giftiga ämnet kreosot, vilket betyder att det var tvunget att skickas till deponi som giftigt avfall. Men det lager av näver som legat under vedtaket har bevarats och nu läggs alltså begagnad pannplåt (för patina) ovanpå nävret med läkt emellan och förhoppningsvis blir det både tätt och behagligt för ögat. Dasslängans tak har fått ny papp och vissa lagningar i undertaket, en oplanerad men plötsligt nödvändig insats.

Så många som möjligt av de insatser som genomförs på friluftsmuseets byggnader och miljöer ser vi till att genomföra publikt. Detta ökar kunskapen avseende hållbar renovering och hållbara material mycket, och evenemangen är mycket populära hos deltagarna. Museet genomförde till exempel en mindre presentation, förevisning och prova-på-möjlighet av fönsterrenovering under Fönsterrenoveringens dag. Intres-

set hos allmänheten är mycket stort när det gäller fönsterrenovering, så nästa år hoppas vi kunna utöka med flera kurser i ämnet med externa kursledare även när det inte är fönsterrenoveringens dag.

Att bygga i stolpverksteknik är ett mycket gammalt sätt att relativt snabbt och med lite timmer åstadkomma stora byggnader, traditionen är världsomspännande och här i norra Sverige har tekniken mestadels använts till att bygga ekonomibyggnader medan den på andra håll varit vanlig även för bostadshus. Så när museet behövde ett nytt såghus till en nyinköpt såg så valdes denna teknik och bygget utfördes i kursform med stöd av Länsstyrelsen.

En större insats som genomfördes var bygget av ett nytt såghus i stolpverksteknik vid verkstadsområdets timmerplan. Syftet med bygget var att ha ett fungerande såghus i anslutning till en fungerande timmerplan, vilket nu är fallet. Det ger museet möjlighet att ta ut virke ur egen skog och såga upp eget material som behövs vid restaureringsarbeten på området, detta blir en hållbar hantering av skogen och även ekonomiskt fördelaktigt för museet på sikt.

Byggnationen gjordes i kursform med stöd av Länsstyrelsen i slutet av maj/ början av juni, så det var innan friluftsmuseets egentliga sommarsäsong. Det är dock alltid besökare på området som har friluftsarenan som sitt rekreationsområde så kursen förlades till utomhusscenen för att besökare skulle ha möjlighet att ta del av byggprocessen och ställa frågor. Det var en hel del besökare som kom förbi flera av dagarna och med intresse följde konstruktionsarbetet.

En regnig försommardag vid Styresholms fornborg. Arkeolog Madeleine Nilsson berättar om platsen.

Museets kulturhistoriska platser i länet

Fornminnet Styresholm är en fogdeborg från slutet av 1300-talet belägen vid Ångermanälvens strand, Prästmon, Torsåkers socken. Idag finns endast delar av anläggningen kvar då området eroderat och delvis försvunnit ner i älven. Utgrävningar har i omgångar gjorts på platsen för att undgå att mer historiskt material förvinner då det ständigt pågår en obönhörlig erosion utmed älvens branta strandkant. Under flera år har uppskattade kursgrävningar, finansierade av Länsstyrelsen, arrangerats i samarbete med närbelägna Håla folkhögskola.

Platsen är öppen för allmänheten och obemannad så ett av museets uppdrag är att se till att platsen är tillgänglig och välskött, detta innebär kontinuerlig skötsel av markområdet, både själva kullarna och ytorna runt om. Museet har anlitat en lokal entreprenör som nu sköter området efter anvisningar från länsstyrelsen, där vikten av hänsyn till rara örter och ömtåliga växtplatser är utpekade. Området slåss med skärande klinga och sly hålls efter. Ingen kursgrävning gjordes detta år men det planeras för en sådan under nästa år.

Gammelgården i Myckelgensjö.

Ulvö kapell på Ulvön uppfördes under 1620-talet av Kapellaget på ön. Området beboddes då av fjärrfiskare från Gävle som hade fisket utmed hela Norrlandskusten. Årsringsdateringar visar att timret som ingår i byggnaden fälldes under tre vintrar i mitten av 1620-talet, den sista 1625/1626. Kapellet är alltså uppfört 1626 eller möjligen något år senare. Det finns traditioner om att kapellet ursprungligen legat på en annan plats i närheten, och flyttats till denna plats. Om uppgiften är riktig skedde det senast i början av 1700-talet.

Invändigt är kapellet målat med vackra målningar med bibelmotiv. Målningar är från 1719, alltså samtida med den eventuella flytten av kapellet, och utförda av Roland Johansson Öberg.

Idag är kapellet en tydligt utpekad besöksattraktion och en plats som starkt engagerar lokalbefolkningen.

Museet ansvarar för restaurering och övergripande insatser på fastigheten medan kapellaget ansvarat för guidning i kapellet och skötsel av kringliggande grönyta – Årets stora insats var restaureringen av Bogårdsstaketet som delvis lagats och delvis nyttillverkats av en lokal entreprenör med mycket lyckat resultat. Det har varit en bra sommar trots lite ostadigt väder, vilket kan påverka besökande skärgårdsturism, med en ökning av besökare jämfört med året innan.

Gammelgården i Myckelgensjö är belägen i en sluttning med utsikt över Myckelgensjö-sjön i norra Ångermanland. Gården är ett före detta jordbruks-hemman som styckades av 1940 när det köptes av Kulturhistoriska Föreningen Murberget i Härnösand, nuvarande länsmuseum. Gården behövde inte flyttas från den ursprungliga platsen vid laga skifte 1868-71, vilket medförde att de äldre byggnaderna kunde

bevaras. Byggnaderna upprustades för att visa en nordångermanländsk gård från 1800-talets mitt och består av nästan 30 byggnader uppförda i timmer med vedtak. Det finns en byggnad för varje funktion så som var brukligt för ett självhushåll och ger en bra bild av hur bönderna bodde och levde under 1700- och 1800-talen. Alla gårdens byggnader är skyddade mot förändring genom byggnadsminnesförklaring sedan år 1997 och museet har ansvaret för löpande skötsel och underhåll.

Byföreningen i Myckelgensjö har bedrivit kaféverksamhet i Gammelgårdens förmånsstuga under sommaren och en guide fanns på plats under ett par dagar i veckan för visning av gården. Likaså finns en digital tjänst att ta del av via Kulturpunkt.se under övriga tider. Med medel från Länsstyrelsen lades ett nytt nävertak med takved på gammelgårdens förmånsstuga, ett arbete som lejdades till extern entreprenör. Ny gärdesgård sattes på samma sätt som de äldre kvarvarande gärdesgårdarna på Gammelgården, med överliggare, även detta gjordes med bidrag från Länsstyrelsen. Länsstyrelsen höll en slätterkurs på området och det fanns också kursmoment i arbetet med gärdesgården.

Tak- och väggmålningar i Ulvö Kapell.

ARKEOLOGI – BEVARANDE, KUNSKAPSUPPBYGGNAD OCH TILLGÄNGLIGGÖRANDE

Arkeologi leder till bevarande, till ny kunskap och tillgängliggörande. De olika delarna samverkar alltid, men beroende på projekt kan vissa delar väga tyngre vid vissa tillfällen och vissa år.

Fokus för år 2024 har till stor del legat på slutundersökningen av två fornlämningar i den lilla orten Silje, väster om Sundsvall. Två möjliga boplatser visade sig vara en forntida våtmark samt en aktivitetsyta med än så länge oklar användning. Aktivitetsytan utgjordes av ett flertal stora gropar som det tycks ha eldats i varefter de grävts ur och fyllts igen relativt kort efter. Vid utredningen framkom enstaka spår av skalkorn och hallon i en av dem, vilket skulle kunna tyda på matlagning. Nu väntar vi med spänning på fler dateringar och analyssvar. Vi har ännu inte hittat några jämförbara anläggningar på annat håll vilket gör dem till lite av ett mysterium, men med lite efterforskningar kommer deras funktion förhoppningsvis att klarna här framöver.

Arkeologi är inte alltid lätt och det är också det som bidrar till att göra ämnet så fängslande för allmänheten. Knappt en dag gick i Silje utan att någon lokalboende (och ibland några långväga besökare) dök upp för att höra efter vad vi gjorde och om vi hittade något spännande. Många uttryckte fascination över att människor bott här redan för över 2 000 år sedan. Den nya kunskapen ger dem en fördjupad förståelse för landskapet och bygden. Baserat på uppdragets omfattning valde vi i samråd med Länsstyrelsen och Trafikverket att satsa

lite extra på publik förmedling med föredrag, filmade visningar och dagliga uppdateringar i sociala medier.

Under 2024 har vi genomgående bibehållit det fokus på det publika uppdraget som genomsyrar vår verksamhet. Utöver årligen återkommande evenemang såsom Arkeologidagen (som i årets utbud breddades till att omfatta även arkeobotanik) och föreläsningen som sammanfattar årets arkeologiuppdrag har Sundsvalls 400-årsjubileum uppmärksamrats med föredrag och historievandring i samarbete med Sundsvalls museum. Spontana möten med allmänheten vid fältuppdrag ger oss chansen att nå ut till varierande målgrupper, medan de organiserade aktiviteterna lockar de historiskt intresserade. Det som fascinerar främst i fält är närapå lika mycket metod som resultat. Hur kommer vi fram till våra teorier? Hur känner vi igen fynd och lämningar i marken? Vad innebär det egentligen att vara arkeolog – ett yrke som många av de som besöker oss drömde om som barn.

Inom det museala basuppdraget och med medel från Björkå AB Fornminnesfond fortgår arbetet med en sammanställning av samtliga års resultat (analyser, dateringar, fynd etc.) från utgrävningar vid Styresholm

Bild längst upp: Arkeobotaniker och arkeolog Ida Lundberg analyserar jordprover.

Bild till vänster: Arkeologisk utgrävning i Silje.

Bild till höger: Arkeologi pågår vid Nybro-bygget i Härnösand.

och Pukeborg. Syftet är att ta fram ett underlag inför framtida undersökningar av området samt att uppdatera kunskapen om främst Styresholm. I samband med sammanställningen har flera nya dateringar genomförts samt ett antal makrofossilanalyser. Målet är att söka nå klarhet i hur de olika lagren hänger ihop och hur borgens brukningstid skall tolkas. När anlades den, vad användes den till och finns det en destruktionsfas kopplad till borgens övergivande? I skrivande stund har samtliga färdiga dateringar, fyndlistor och analyser samlats in och håller nu på att sammanställas i jämförbara former för att kunna redovisas sammanhängande.

Under året har en hel del tipsgranskning hunnits med, något som tidigare har behövt bortprioriteras. Det har bland annat resulterat i att ett område med möjligtvis historiska bosättningsspår i skogen i Eds socken kunde dokumenteras och därmed också märkas ut inför markberedning. Tipsgranskning är ett värdefullt sätt att ta tillvara den kunskap och det engagemang för lokalhistoria som finns hos allmänheten samt att visa uppskattning gentemot dem som lägger ned tid och möda på att delta i bevarandet och tillgängliggörandet av det gemensamma kulturarvet.

Fornlämningarna i Silje påträffades vid en steg 1-utredning, det vill säga en inventering där syftet är att hitta nya lämningar synliga ovan mark, men också att se ut ytor som bör undersökas med grävmaskin. Det har under åren varit relativt magert med steg 1-utredningar för museet, men 2024 ökade antalet rejält, vilket också medförde en möjlighet att bredda inventeringskunskaperna inom personalstyrkan. Förhoppningsvis resulterar årets uppdrag i fler steg 1-utredningar under kommande år. En annan uppdragstyp det varit sparsmakat med är stadsarkeologiska projekt. I och med rivningen och återuppförandet av Nybron har vi dock varit på plats i omgångar och kontrollerat att inga arkeologiska lämningar skadas utan att först dokumenteras. Än så länge har det mest varit fyllmassor.

I skrivande stund håller vi på att flotera (vattensålla)

jordproverna från slutundersökningen i Silje. När provmaterialet har torkat kommer bevarade växtdelar och fröer att plockas ut och analyseras. De kan berätta något om groparna de påträffades i och om platsen i stort. Har man tillagat mat i groparna? Har åkrarna varit gödslade och finns det andra spår av tidigt jordbruk? Utöver en stor andel interna jobb har analysverksamheten fortsatt att ta externa uppdrag och utvecklas positivt. Fokus har även legat på att förmedla mer av det arkeobotaniska arbetet utåt, vilket resulterade i att museet erbjöd arkeobotaniska vandringar på Arkeologidagen. Detta lockade en målgrupp som vi annars inte brukar nå, det vill säga trädgårds- och växtintresserade. Likaså öppnar det i förlängningen för värdefulla kontaktytor för analysverksamheten.

En av arkeologiverksamhetens mest värdefulla samarbetsytor är dess engagemang i den Museiarkeologiska branschorganisationen, M-Ark. Här knyts kontakter med läns museer över hela landet och kunskapsutbyte sker kontinuerligt. Trots olika förutsättningar i olika delar av landet finns många gemensamma frågor där vi har stor nytta av varandras erfarenheter. Museet deltar regelbundet i strategimöten och styrelsemöten samt årsmötet som i år arrangerades av Västernorrlands museum. Det var det första årsmötet att hållas i Norrland och fokus låg bland annat på att visa upp våra nya basutställningar, vilka vi fick mycket beröm för.

Spår av bosättning i Ed.

VÄSTERNORRLANDS KULTURARV I SAMVERKAN — DET VÄRDEFULLA I ATT UTVECKLA KULTURARVET TILLSAMMANS

Kulturarvets roll stärks ständigt genom samverkan mellan museum och olika aktörer.

Kulturarvets roll stärks ständigt genom samverkan mellan museum och olika aktörer. Samverkan genomförs i många former - med offentliga och ideella sektorn, med högskola och andra kunskapsinstitutioner, eller näringsliv. Samverkan bidrar till både lokalsamhällets utveckling och till utvecklingen av vår gemensamma förståelse av Västernorrlands kulturarv.

Samverkan för kunskapsuppbyggnad är oerhört viktigt för museisektorn, då det i rätt form säkrar professionalitet, vetenskaplighet och ett aktuellt förhåll-

ningssätt till verksamheten. Samverkan sker inom hela museiverksamheten, inom kulturmiljö, samlingsförvaltning, evenemang och publik förmedling.

I det här kapitlet beskriver vi viktig samverkan på Murberget friluftsmuseum under året. Samarbeten med externa är viktig del i att få ett friluftsmuseum att fungera - många av de större återkommande arrangemangen, men också kurser och restaureringar, möjliggörs idag av att museet har återkommande och etablerade samarbeten.

Kurser och utbildningar i samverkan

Stolpverkskurs med stöd från Länsstyrelsen -

Såghuset byggdes i kursform av två kursledare och femton kursdeltagare under sju varma somardagar! Själva tillverkningen av de olika delarna - som strävor, överliggare, hammarband och hörnstolpar - gjordes på publik plats på området för att förbipasserande skulle kunna ta del av arbetet och också ha möjlighet att ställa frågor. Museets egna hantverkare har sedan, i samarbete med Härnösands kommuns arenaverksamhet, lagt tegeltak och satt panel. Deltagarna till kursen kom från hela landet, vilket visar på ett stort intresse för den här typen av kursutbud. Många av deltagarna uttryckte att detta var det roligaste de gjort på år och dag!

YH-utbildningen Stadsnära odling genomförs till stor del på distans, även om vissa veckor genomförs på Murberget friluftsmuseum. Här finns kurslokaler och utbildningen har sina odlingar vid Grindstugans trädgård på friluftsmuseiområdet. Trädgården är designad för att vara tillgänglig, inbjudande och passa bra in i den äldre miljön samtidigt som den ska erbjuda ett brett sortiment av ätbara växter att lära sig om.

Ett växthus har även flyttats hit för utbildningens skull. När lärare och elever inte är på plats sköts den löpande skötseln av trädgården av kommunens arena-verksamhet. Att ha ett samarbete som är så offentligt som detta skapar verkligen ett mervärde för museiverksamheten och dess besökare. Samarbetet uppskattas också av yrkeshögskolan. Erik Nordlöw Kindström, utbildningsledare på yrkeshögskolan, säger:

”Tack vare samarbetet med Museet och Härnösands kommun har vi fått möjlighet att skapa en trädgård för lärande där vi undervisar om stadsodling – småskalig kommersiell odling nära konsumenten. Eftersom trädgården är öppen för allmänheten är vår förhoppning

att många ska kunna inspireras och vilja lära sig mer om hur odling av ätbara växter kan gå till.”

Ett annat högt värderat samarbete är det med Träakademien i Kramfors som läns museet har haft samarbete sedan flera år. Årets målerikurs arbetade under 2024 huvudsakligen med miljöer inne i Hellströmska huset. Det som utfördes i huset var lerklining, pappspänning, tapetsering och måleri med olika typer av traditionella färger. Kursen fick här också fria händer med tapetval och färgsättning i särskilt utrymme. Några ytterligare insatser hann målerikursen med, bland annat blev skolans ena gavel rödslammad och förstugubroar nere vid Åvike herrgård och Hellströmska huset blev tjärade. Träakademien ställde också ut elevarbeten i Wulkanska huset under sommaren, vilket var positivt för områdets besökare. Tapetserarlinjen på Träakademien restaurerade tre av museets rekvisitafåtöljer med ungefärlig datering till 1800-talets mitt. Fåtöljerna hörde tidigare till visningsmöblemangen i Åvike herrgård, men var i så dåligt skick att de inte längre var visningsbara. Nu står de återigen offentligt - i Wulkanska huset - och är fantastiskt fina och bidrar till upplevelsen på friluftsmuseet.

Bild från arbetsytorna vid stolpverkskursen. På kursen tillverkas strävor, överliggare, hammarband och hörnstolpar.

Evenemang och publika aktiviteter i samverkan

Nationaldagen är det första stora evenemang som genomförs på Murberget friluftsmuseum varje sommar. Förutom det traditionsenliga programmet på stora utescenen som sätts samman av Härnösands kommun och andra aktiviteter på området som vi gör i samverkan, så öppnade museet Hellströmska husets bottenvåning för första gången officiellt för publik efter att restaureringen med stöd av Boverket färdigställts.

Invigningen skedde med antikvarier på plats som berättade om insatserna i huset och Ulrika Cedervall, barnbarn till Dagny Cedervall, vars frisersalong återskapats som en del av bottenvåningens restaurering presenterade salongen. Och tillsammans med Ulrika genomfördes också en mindre modevisning med museets rekvisitakläder och frisyrer från 50- 60- och 70-talet med frivilliga modeller. Husets butiklokal fick återuppstå som butik med externa som sålde up-cyclade produkter och byggnadsvårdsmaterial. Med Vävstugeföreningen som ordnade kafé i Wulkanska huset med hembakt kaffebröd och drillgrupper som uppträdde, öppen handelsbod och Hellströmska husets aktiviteter så sjöd verkligen torget på Murberget friluftsmuseum av liv.

Midsommarafton har museet genomfört i egen regi de två senaste åren, men det vore välkommet med fler samarbeten avseende genomförandet av denna dag. Med spelman, lekledare, kransbindning, vackert väder och massor av besökare blev dagen härlig. Sedan ett par år tillbaka så har Härnösands Trädgårdsodlareförening ordnat med kakbak och försäljning av fika, vilket blivit mycket lyckat, och är ett samarbete som vi är mycket tacksamma för. Trots att årets kalas firades i ihållande regn så kom det runt hundra

Nationaldagen på Murberget friluftsmuseum.

gäster i strid ström som i stället för att sitta i trädgården, fick sitt fika inomhus i Prästgården. Wendelas kalas är ett mycket uppskattat och lättsamt arrangemang som ger tillfälle att sätta lite extra fokus på friluftsmuseets grundare, Theodor och Wendela Hellman.

Hembygdens dag, anordnas av museet tillsammans med Ångermanlands och Medelpads hembygdsförbund. Länets hembygdsföreningar bjuds in för att genomföra aktiviteter och presentera sin verksamhet för friluftsmuseets besökare. Ca 7 hembygdsföreningar medverkade i år med skiftande inslag: lagning av nät, försäljning av kolbullar, slätter och berättelser. Ett sedan flera år återkommande evenemang som lockar väldigt många besökare är Internationella festen.

Länsmuseets redaktör och projektledare Magdalena Åkerström i norrbottensdräkt.
Till höger: Resning av midsommarstången vid firandet på Murberget friluftsmuseum.

Festen är ett lyckat och väl fungerande samarbete mellan Föreningen 5 i 12 och länsmuseet. I år var det inte lika många matförsäljare som tidigare år, men desto fler besökare! Länsmuseet planerar nu för hur vi ska nå ut med information till personer av med olika kulturell bakgrund för att få fler spännande matstånd under internationella festen. Scenprogrammet genomförs och planeras av föreningen själva.

Nästan en gång i veckan under sommarsången spelade en trio vid namn Pärlbandet visor i Murbergs kyrkan på eftermiddagarna och det var uppskattat både av besökare och bandet självt. Det var även spelmansgille på utescenen varje tisdag, en väl-etablerad tradition som drar musiker från när och fjärran. En annan uppskattad sommartradition på friluftsmuseet är de spelmansträffar som hålls varje fredagseftermiddag under sommaren och är ett samarbete med Härnösands spelmansgille. Dessa spelmansträffar ger ett härligt liv till området med stämningsfull folkmusik från länet.

Utöver det hade museet också externa aktörer som arrangerade konserter och teaterföreställningar på området under några kvällar. Härnösands teaterförening arrangerade två föreställningar med Teater Västernorrlands föreställning Lasse Majas detektivbyrå och Cirkusmysteriet i början av juli med fullsatt i publiken vid båda tillfällena. Föreställningen spelades på den lite mer intima platsen torget. Biwa Event spelade Pippi på de sju haven och Nöjet genomförde en konsert med Jill Jonsson och Magnus Carlsson, båda dessa arrangemang visades på stora utescenen för en betalande publik. Det är glädjande att Murberget ses som en möjlig scen att genomföra publika event på eftersom det sätter platsen på kartan och förhoppningsvis också väcker intresset hos en för friluftsmuseet ny publik.

Litteratur på Murberget är ett återkommande tema varje sommar och även så i år. De författare som presenterades i år var Nicke Sjödin, Ludvig Nordström, Alfhild Agrell och Laura Fittinghoff. Nicke Sjödin

presenterades i museets hörsal av Hervor Sjödin som var gift med Nicke då han levde. De övriga var ute på området, i Prästgården och i skolan.

Linåkern vid Ångermanlandsgården som såtts av arenaverksamheten, linberedning på tunet av sommarvård och väv med ångermanländskt lin inne i kammaren av Härnösands vävstugeförening är ett strålande exempel på både samverkan och kunskapsförmedling. Här fick besökaren möjlighet att närmare bekanta sig med en tradition som varit mycket betydelsefull för länet genom en pedagogisk resa när linets olika stadier tydliggjordes, från linåkern med spånadslin till praktisk kunskapsförmedling där de olika momenten i beredningen visades och förklarades. Sedan kunde besökaren se hur det vävdes med Ångermanländskt lingarn inne i Ångermanlandsgården. Den aktiviteten höll Härnösands vävstugeförening i. Ett par moment saknades, rötning och att spinna men till nästa sommar kommer även det förhoppningsvis visas. För många av våra besökare blev det en aha-upp-

levelse över att det faktiskt är en så pass kort väg från växt till textil och intresset var stort, och att det varit en så viktig näring i länet. Besökare kunde också prova på att själva väva trasmatta i en sedan gammalt satt varp i en äldre vävstol. Mycket uppskattat av både unga och gamla.

Internationella festen Mai Önander säljer vietnamesisk mat under Internationella festen.

Hervor Sjödin presenterar författaren Laura Fitinghoff i Prästgårdens trädgård, under ett av sommarens litteraturprogram.

KULTURARVETS BETYDELSE FÖR REGIONAL UTVECKLING

Genom att utveckla museets roll som samarbetspartner och ingå i nya samarbetsformer tillsammans med kulturella och kreativa branscher, besöksnäring och turism så har kulturarvet kunnat förmedlas på nya sätt, i nya kanaler och i nya sammanhang. Kulturarvet behöver utvecklas som en resurs för innovation och samarbeten som i sin tur kan leda till ökad attraktivitet och stärkt tillväxt i länet. Under 2024 har museet hållit i och varit en del av flera externfinansierade samverkans- och utvecklingsprojekt och arbetat med att både skapa och förvalta långsiktiga samarbeten och nätverk i länet.

Projekten är mycket viktiga för att i verksamheten skapa utrymme för utveckling. Under 2024 har flera externfinansierade samverkansprojekt genomförts – alla viktiga för kulturarvets roll i samhällsutvecklingen. Nedan beskrivs Smart Kulturarvsturism och Väster-

norrlands museum – nod för kulturarvsturism och KKN – två projekt som avslutades under 2024. Nedan beskrivs även Bothnia Business Heritage och Värden längs vägen, två projekt som fortsätter under 2025. Ytterligare projekt som genomförts under året nämns i listan på **s. 58**, inte minst ICH North som också är ett pågående samverkansprojekt av stor betydelse för utveckling av dokumentation och förmedling av immateriellt musikaliskt kulturarv. ICH North är ett projekt som pågår även under 2025, och får beskrivas utförligare i nästa års verksamhetsberättelse.

Klicka här!

Projekt genomförda under året.

S. 58

Invigning av upplevelsetemat Maktcentra längs ångermanälven” inom projektet Smart Kulturarvsturism i Höga Kusten. På platsen kan besökaren uppleva berättelser digitalt och fysiskt.

Smart kulturarvsturism i Höga Kusten

Under 2022–2024 har Västernorrlands museum drivit det metodutvecklande projektet Smart kulturarvsturism i Höga Kusten, som med nyproducerade berättelser och digital teknik förnyar sättet att uppleva regionens rika historia. Projektet resulterade i fem unika tematiska upplevelser, där besökare kunde fördjupa sig i teman som Samiska spår, Häxprocesserna och Myter och sägner. Genom att förena platsspecifika berättelser med avancerad teknik som AI-genererade visualiseringar och 360-fotografier skapades engagerande och tillgängliga kulturarvserfarenheter som attraherat både lokala och internationella målgrupper.

Satsningen blev en framgång i fråga om att stärka kulturarvets relevans och människors historiska och kulturella medvetenhet. Appen KulturPunkt spelade en central roll och nådde under sommaren 2024 över 9 000 unika användare, som tillsammans skapade 58 000 sidvisningar. Det höga engagemanget speglar kvaliteten och attraktiviteten i berättelserna, som inte bara lyfte historiska händelser utan också osynlig-

gjorda röster och marginaliserade perspektiv.

Projektet innebar även stora framsteg för museets publika arbete och roll som nav för samverkan. Genom nära samarbeten med kulturarvsaktörer, turistföretag och kreativa näringar integrerades kulturarvet i regionens turism på ett sätt som skapade både kulturellt och ekonomiskt värde. Utbildningar och workshops stärkte lokala aktörers förmåga att använda storytelling och digitala verktyg, vilket lade grunden för fortsatt utveckling.

Med Smart kulturarvsturism i Höga Kusten har museet inte bara bevisat kraften i innovativ storytelling utan också visat hur kulturarvet kan bli en katalysator för hållbar turism, regional stolthet och långsiktigt samarbete. Projektet är ett föredöme för hur museer kan nå utanför sina väggar och förvandla kulturarvet till en levande, dynamisk resurs för framtiden. Ta del av resultatet här: www.kulturarvsresan.se

Värden längs vägen

Värden längs vägen är ett EU-finansierat projekt där Jamtli är projektägare och där Västernorrlands museum, Museum Midt samt Mittuniversitetet och SINTEF i Norge ingår. 2024 har varit projektets första år.

Huvudsyftet med projektet är att utveckla kulturarvet som en resurs för platsutveckling och hållbara samhällen. Ett centralt spår är att utforska hur platsens berättelser kan vara drivkraften för utveckling och inkludering, men också hur museernas roll kan utvecklas exempelvis i samband med platsutveckling.

I en rad pilotprojekt planerar museerna att under de kommande åren identifiera och samla in både materiella och immateriella berättelser och utveckla nya sätt att förmedla för att skapa effekt och påverka både invånare och beslutsfattare i regionerna. Storytelling är en central metod som projektet ska använda sig av, både i utbildningssatsningar och i presentation av projektets resultat.

Projektet är unikt eftersom det sammanför kulturmiljövård och publik förmedling för att utforska hur människors relation till en plats kan tas till vara i arbetet för en hållbar samhällsutveckling. Målgrupper finns inom offentliga sektorn, byggbranschen och turistnäringen.

Under året har i huvudsak tid lagts för att planera kommande aktiviteter och platsutvecklingsprojekt; Östanbäcken/Långgatan i Härnösand, Helgums hembygdsförening och gamla Jämtlandsvägen i Sollefteå. Ånge kommuns kulturmiljöer och Lugnvik i Kramfors med flera.

Faktaruta

Att uppmärksamma nationella minoriteter i samhällsplanering är utmanade då de inte lämnar fysiska spår i landskapet på samma sätt som den övriga majoritetskulturen. Genom att lyfta berättelser som är osynliga kan händelser och närvaro bli synliga i till exempel informationsprojekt, namngivning av gator eller stadsdelar/bostadsområden, offentlig gestaltning eller kulturaktiviteter. Museet arbetar därför i Värden längs vägen för att kunskapen kring i huvudsak romska och samiska platser uppmärksammas i samhällsplaneringen.

Panelsamtal med lokala politiker på Kulturmiljøkonferens i Levanger, Norge. Konferensen var en insats inom projektet Värden längs Vägen.

Västernorrlands museum

- nod för kulturarvsturism och kulturella och kreativa näringar

2022 startades projektet Västernorrlands museum – nod för kulturarvsturism och kulturella och kreativa näringar, med finansiering från Tillväxtverket, Region Västernorrland och Härnösands kommun. Projektet som helhet har syftat till att stärka kulturarvsinstitutionernas samverkan mellan besöksnäring, kulturella och kreativa branscher och kulturarv. Projektet har involverat Örnsköldsviks museum, Sundsvalls museum samt Höga Kusten Destinationsutveckling och Destination Sundsvall, med flera aktörer. Projektet har nu genomfört sitt tredje och sista år, med färre aktiviteter än år två och ett, men med många erfarenheter rikare.

Insikterna från projektet är viktiga för den fortsatta utvecklingen av museernas och kulturarvssektorns arbete med kulturarvsturism och kulturella och kreativa branscher, och resultaten lägger en grund för förutsättningar, behov och utmaningar. Om detta kommer det att gå att läsa i projektredovisningen. Under året har seminarieserien med fokus på kulturarv och samhällsutveckling kunnat genomföras inom projektet. Ett av seminarierna handlade till exempel om kulturarvets roll i industrins gröna omställning och ett annat om kulturarvets betydelse för attraktiva och omsorgsfulla platser.

Platsbesök till Hantverkshuset i Ramsele, inom projektet Nod och kulturarvsturism och Kulturella och Kreativa näringar

Vid platsbesöket i Ramsele hölls en presentation av de stora publika samarrangemang som genomförts i Ramsele varje år.

Inom projektet har också ett antal platsbesök kunnat genomföras. Platsbesöken har varit viktiga mötesforum för föreningar, företag, stödjande organisationer och kulturarvsinstitutioner, men också fungerat som en källa för kompetensutveckling kring metoder avseende utveckling av samverkan inom kulturarvssektorn. Det har också upplevts positivt att få ökad kunskap om olika platser i länet. I maj besökte projektet Matforsfabriken och Selångers Pilgrimscenter. Den gamla fabriken i Matfors är ett allkulturhus i ständig utveckling med olika samverkanspartners och Selångers Pilgrimscenter är ett viktigt besöksmål vid St Olavsledens startpunkt. I slutet av augusti besökte projektet Ramsele som ligger i Sollefteå kommun.

Här har man lång erfarenhet av stora evenemang och det var mycket intressant för deltagarna att ta del av erfarenheter från arrangörerna. Här ser vi bland annat Ramsele-Edseleveckan och den stora Rafnastämman för att inte tala om Lastbilsträffen. Vi fick också ta del av den fina kulturhistoriska miljön och verksamheten vid Hantverkshuset.

Bothnia Business Heritage

Ett annat projekt som fokuserar samverkan med företag och utvecklingen av museers roll relaterat till företagen är Bothnia Business Heritage, BBH. Syftet med projektet är att stärka kopplingen mellan moderna industriföretag och kulturarvsaktörer runt Bottenviken. Projektet är nu inne på sitt tredje och avslutande år, med avslut i augusti.

Projektet strävar efter att inspirera och stärka kulturarvsaktörerna att utveckla tjänster, produkter eller samarbeten riktade till företag, för att öka sina intäkter och målgrupper. Målet är också att öka medvetenheten hos företagen om på vilka sätt kulturarvet kan vara angeläget för dem: exempelvis som grund att stå på för varumärke och profilering och för social hållbarhet och attraktivitet på orter i samband med ny-industrialiseringar. Inom BBH har det skapats ett nätverk för kulturarvsaktörer, Bothnia Business Heritage Network, där medlemmarna stöttas i att skapa just business och att samarbeta med näringslivet. Tillammans i nätverket har aktörerna en starkare röst när det gäller att lyfta fram kulturarvets betydelse och relevans. Målet är att nätverket ska stå på egna ben efter projektets slut och vara en grund för fortsatta möten, förbättrat samarbete och möjlighet till fortbildning.

En annan del är kontinuerliga nätverksträffar för kulturarvsaktörerna. Under nätverksträffarna delar kulturarvsaktörerna med sig av sina erfarenheter och kunskaper, diskuterar idéer och utmaningar och utvecklar nya färdigheter via föreläsningar och diskussionsgrupper. En tredje del är workshops. Syftet med workshoparna är att kulturarvsaktörerna arbetar med att utveckla koncept för att öka kulturarvets relevans och nå ut till företag med både pedagogiska och attraktiva produkter och tjänstepaket. En sista del är rundabordsamtal. Syftet med rundabordsamtalen är att tillhandahålla ett forum för kulturarvs-

och företagssektorerna att träffas och diskutera lokala möjligheter och utmaningar och på vilka sätt man skulle kunna samarbeta. Arbetsprocesserna dokumenteras och har resulterat i modeller och guider så att framtida kulturarvsaktörer som vill samarbeta och skapa attraktiva produkter och tjänstepaket riktade till näringslivet kan använda underlaget. Rundabordsamtalen är lite som djupintervjuer för att locka fram idéer kring hur lokala kulturarvsaktörer och företag kan mötas i samarbete – för att det ska bli en win-win för båda parter.

De organisationer som Västernorrlands museum samverkar med i projektet BBH är Centria (som också är Lead Partner), Novia, Kultur Österbotten, Luleå tekniska universitet samt Skellefteå museum. Projektet finansieras av Interreg Aurora samt Region Västernorrland.

Projektgänget i Bothnia Business Heritage besöker underjordsgruvan Varuträsk i Skellefteå, som ett av flera studiebesök kopplade till industriarvet.

ETT VÄLFUNGERANDE OCH VÄLMAENDE LÄNSMUSEUM

Ett övergripande mål för Västernorrlands museum är god genomförandekapacitet och måluppfyllelse. Det är helt centralt att vi har välfungerande och effektiva verksamhets- och stödprocesser, att kompetensförsörjningen fungerar väl och att våra medarbetare trivs.

Här följer en beskrivning av några insatser som genomförts under året, inom HR- området och inom kompetensutveckling. Inom HR-området har flera förbättringsinsatser genomförts. Nya lönekriterier har tagits fram och gjorts kända hos personalen. Vi har också infört en ny modell för medarbetarsamtal med fyra samtal per år. I samband med detta togs nya samtalsmallar fram. Vi har utöver det börjat använda IA-systemet för anmälan av tillbud och olycksfall, och hoppas längre fram kunna använda systemet även för riskanalyser inom arbetsmiljöområdet. Utöver detta har en medarbetarundersökning genomförts, med generellt väldigt goda resultat. Avseende utbildningar inom området så har en HLR-utbildning och utrymningsövning genomförts för personalen samt att en arbetsmiljöutbildning för chefer och skyddsombud har påbörjats.

Vi har fortsatt höga sjukskrivningstal under 2024 jämfört med 2023. Sjukfrånvaron ligger på 9,19%, jämfört med 2023 års siffror på 8,78%. Andelen

långtidssjukrivna av 2023 års andel är 81,06% jämfört med 73,61% 2023. Korttidsfrånvaron är låg. I aktuella fall genomförs rehabiliteringsprocesser. Vi arbetar också aktivt med medarbetarsamtal med alla medarbetare fyra gånger per år för att kunna fånga upp behov av insatser i ett tidigt skede.

Kompetensutveckling och kompetensförsörjning har genomförts, till viss del enligt plan och till viss del utifrån uppkomna behov eller möjligheter. Kompetensförsörjningen ser god ut. I slutet av 2023 beviljades också glädjande nog en ansökan om medel från Omställningsfonden och nio medarbetare och fyra chefer har kunnat gå kurser i projektledning och projektstyrning under året. Insatsen ledde till högre projektmognad i organisationen och hos medarbetarna. Projektledning och projektstyrning blir fortsatt viktigt att arbeta med kommande år. Det genomförs även en digital skyddsronde varje år, och utifrån att inga behov av kompetensutveckling visades behövas har inga större insatser genomförts.

Projekt 2024

Projektlista med projekt som sökts och beviljats eller genomförts under 2024.

ROMSKT KULTURARV I VÄSTERNORRLAND, ett samverkansprojekt med två romska föreningar, Sundsvalls museum samt Kramfors och Härnösands kommuner. Finansiärer är Länsstyrelsen Västernorrland, Region Västernorrland och Statens kulturråd. Projektet har genomförts 2021–2024.

FRAMTIDENS KULTURARVSPEDAGOGIK – museer i norr. Ett interregionalt museisamarbete. Finansiär är Statens kulturråd och Region Västernorrland. Projektet genomförs 2022–2025.

NOD FÖR KULTURARVSTURISM OCH KKN - Tillväxtprojekt i samverkan med flera parter och kommuner: Härnösands kommun, Sundsvalls kommun, Örnsköldsviks kommun, Region Västernorrland samt flera andra organisationer. Projektet genomförs 2022–2024 med regionala tillväxtmedel.

SMART KULTURARVSTURISM I HÖGA KUSTEN, ett projekt som genomförs under 2023–2024 med projektmedel från Leader Höga Kusten. Även finansiering från Jordbruksverket

BRANDSKYDD- OCH MAGASINSPROJEKT I FLERA DELAR, finansierat av Boverket och med stödet Stöd till icke-statliga kulturlokaler. Etapp 2 har också erhållit medel från region och kommun. Det första beviljades 2022 och fortsätter till och med 2026.

HELLSTRÖMSKA HUSET, finansierat av Boverket och med stödet Stöd till icke-statliga kulturlokaler. Beviljades 2023 och slutfördes 2024.

SJYST DATA, ett samverkansprojekt tillsammans med RISE, Lunds univ. m fl. Syftet är att utveckla kompetens och rutiner för hantering av personlig data vid insamlingsprojekt. Projektet är finansierat av Vinnova.

BOTHNIA BUSINESS HERITAGE – maritima industrimiljöer och näringsliv kring Kvarken. Finansierat av EU-medel inom Interreg Aurora samt regionala tillväxtmedel, genomförs 2023–2025.

ICH NORTH – Passing on our musical heritage. Nordiskt samarbete finansierat av EU-medel inom Interreg Aurora, tillväxtmedel, Region Västernorrland, Nordisk kulturfond samt finska och norska parter. Genomförs 2023–2025.

VÄRDEN LÄNGS VÄGEN – stärkt gränssamarbete kring stadsutveckling. Genomförs tillsammans med Jamtli mfl. Projektet genomförs 2024–2026 inom Interreg Sverige-Norge/Nordens gröna bälte.

CONNECT TO COLLECT – digital samtidsinsamling – Del 1. En kort förstudie om metoder för digital insamling, 2023–2024. Ett nordiskt samarbete. Finansieras av Nordisk kulturfond. Connect to collect – digital samtidsinsamling – Del 2. Ett projekt på 2 år om metoder för digital insamling, 2024–2026. Ett nordiskt samarbete. Finansieras av Nordisk kulturfond.

Kulturmiljömedel har erhållits från Länsstyrelsen under 2024. Här handlar det om insatser i Myckelgensjö tak och gärdesgård, och för kursverksamhet på Friluftsmuseet (stolpverkskurs) Från Björkåfonden har vi medel för sammanställning av undersökningar och forskning om Styresholm, inom arkeologi.

STATISTIK

Antal anläggningsbesök besökare per år

	2024	2023	2022
Museibyggnaden*	74 423	66 498	70 475
andel 0-12 år	24%	20%	14%
andel 13-18 år	9%	11%	12%
andel 19-25 år	6%	12%	16%
andel 26-64 år	36%	33%	35%
andel 65 år och äldre	25%	24%	23%
Friluftsmuseet	84 828	77 144	82 898
Ulvö kapell	6 664	5 955	7 346

Utställningar

Basutställningarna	34 710	27 394	28 767
--------------------	--------	--------	--------

* Andel per ålderskategori baseras på en uppskattning med stickprov vissa tider per vecka.

10 %

Fler besökare
2024 på Friluftsmuseet än 2023

362 %

Ökning av nådda
Instagram-konton 2024
jämfört med 2023

Webb och sociala medier

	Webb		Facebook		Instagram		Youtube	
	Besök	Unika besökare	Följare	Inlägg	Följare	Inlägg	Följare	Inlägg
2024	95 902	65 148	5 400	474	2 827	286	520	7
2023	85 945	57 601	4 581	383	2 282	242	380	33
2022	77 728	61 307	4 502	369	1 989	251	218	26

Bokade skolbesök

	2024	2023	2022
Antal personer	1 117	448	383
Antal klasser/grupper	81	31	16

Sjukfrånvaro

	2024	2023	2022
Andel sjukfrånvaro	9,19%	8,78%	7,14%
Andelen långtidssjukskrivna av den totala sjukfrånvaron.*	81,06%	73,61%	54,60%

* Långtidssjukfrånvaro = mer än 60 dagar

Publika aktiviteter

	2024	2023	2022
Antal deltagare i aktiviteter*			
Totalt antal	21 121	21 749	21 784
varav 0-18 år	5 634	6 271	5 273
varav 19-25 år	1 344	1 801	1 356
varav 26 år och äldre	14 143	13 677	15 155
<i>*Antalet för vissa aktiviteter och fördelningen per ålderskategori är en uppskattad siffra.</i>			
Antal aktiviteter fördelade per kommun och digitalt			
Härnösand	470	425	620
Sundsvall	9	4	3
Kramfors	4	4	18
Ånge	0	5	5
Timrå	1	0	0
Örnsköldsvik	9	12	6
Sollefteå	3	6	0
Digitalt	20	22	18
Antal aktiviteter fördelade efter kategori*			
Marknad	2	4	7
Kurser	9	16	17
Visningar/guidningar	131	128	190
Teater/dans	20	28	53
Föredrag/samtal	148	73	82
Konsert/musik	37	23	33
Film	15	15	24
Vandring (utanför)	4	5	7
Workshop/prova på	67	26	104
Övrigt inom museet	126	193	168
Övrigt utanför museet	6	7	3
<i>*En aktivitet kan tillhöra flera kategorier.</i>			
Antal aktiviteter riktade till ålderskategori*			
0-18 år	365	333	466
19-25 år	270	160	398
26 år och äldre	353	240	419
<i>*En aktivitet kan tillhöra flera kategorier.</i>			

Hemslöjdsfrämjande verksamhet

	2024	2023	2022
Antal deltagare i aktiviteter*			
Totalt antal	3 151	2 124	2 060
varav 0-18 år	824	209	324
varav 19-25 år	295	138	235
varav 26 år och äldre	2 032	1 777	1 501
<i>*Antalet för vissa aktiviteter och fördelningen per ålderskategori är en uppskattad siffra.</i>			
Antal aktiviteter fördelade per kommun och digitalt			
Härnösand	80	75	55
Sundsvall	8	3	9
Örnsköldsvik	0	6	11
Ånge	35	21	7
Kramfors	0	4	6
Sollefteå	2	1	7
Utanför länet	0	3	8
Digitalt	0	0	3
Antal aktiviteter fördelade efter kategori*			
Marknad	1	2	0
Kurser	24	42	50
Visningar/guidningar	18	6	1
Föredrag/samtal	17	10	23
Vandring	11	0	0
Workshop/prova på	71	55	49
Övrigt inom museet	0	1	1
Övrigt utanför museet	0	1	11
<i>*En aktivitet kan tillhöra flera kategorier.</i>			
Antal aktiviteter riktade till ålderskategori*			
0-18 år	98	82	61
19-25 år	95	95	78
26 år och äldre	94	99	80
<i>*En aktivitet kan tillhöra flera kategorier.</i>			

EKONOMISK ANALYS

Årsbokslutet visar på ett resultat om 0,5 mnkr i överskott medan rörelseresultatet visar ett överskott om 0,3 mnkr. Då museet budgeterat med ett underskott motsvarande 1,4 mnkr redovisas ett överskott mot budget på 1,9 mnkr.

Underskottsbudgeten består av egenfinansiering i bidragsprojekten för brandskydds- och magasingsåtgärder och Västernorrlands museum - Nod för Kulturella och Kreativa Näringar (KKN). Även finansiering för restaurering av Hellströmska huset och ombyggnation av den tredje basutställningen ingår i underskottsbudgeten, vilket är möjligt tack vare resultatöverskott föregående år. KKN-projektet redovisar ett bättre resultat än budget medan kostnaderna inom projektet för restaureringen av Hellströmska huset blev högre än beräknat. Insatserna i projektet krävde större åtgärder än planerat.

Rörelseresultatet redovisas till 1,7 mkr bättre än budget. Att rörelseresultatet blivit så positivt beror på ett bättre resultat inom verksamheterna, till exempel har fler uppdrag sålts inom arkeologin än vad vi hade

budgeterat för samt att personalkostnader varit lägre än budgeterat på grund av tjänstledigheter, vakanser och sjukskrivningar. I de fall där det varit möjligt har vi då köpt in tjänst för att kompensera personalbortfallet, men det har inte varit möjligt att göra fullt ut.

Intäkterna redovisas till 4,1 mnkr högre än budgeterat. Den främsta anledningen är även här högre bidragsintäkter och extramedel för externfinansierade projekt och insatser som inte kunnat beaktas i budget inför året. Observera att dessa intäkter till stor del vägs upp av högre kostnader, till exempel restaurering av gårdesgårdar och tak på förmånsstugan i Myckelgensjö. Investering av ny teknik i Hörsalen har möjliggjorts tack vare extra medel från Region Västernorrland och Härnösands kommun.

	UTFALL 2023	UTFALL 2024	BUDGET 2024
Intäkter	52,4	52,9	50,4
Kostnader	- 50,3	- 52,3	- 51,5
Avskrivningar	- 0,4	- 0,3	- 0,3
Finansnetto	0,4	- 0,2	0,0
Resultat (mnkr)	2,2	0,5	- 1,4

Nedan följer en redovisning på verksamhets-/avdelningsnivå.

Inom Ledning och gemensam administration redovisas det årliga anslag som erhålls från Härnösands kommun, Region Västernorrland och stat (kultursamverkansmedel), vilket bidrar till att denna verksamhet budgeteras med överskott och att övriga verksamheter och avdelningar budgeteras med underskott (ej Bild och form och regionalt hemslöjdsfrämjande). Insatser har genomförts enligt plan, men det ekonomiska resultatet visar ändå på ett överskott tack vare att vi aktivt lyckats hålla nere kostnaderna under året, till exempel för förbrukningsinventarier. I redovisningen har projektledarutbildning för personalen bekostats av bidrag från Omställningsfonden som inte budgeterats, vilket är den främsta anledningen till att både intäkter och personalkostnader är högre än budgeterat.

Per den sista augusti redovisar Fastighetsförvaltning ett underskott mot budget om 0,2 mnkr. Underskottet beror främst på nedläggningen av Fritidsbåtsmuseet då kostnader för detta inte kunnat beaktats i budgetarbetet inför året. Personalkostnaderna är lägre än budgeterat men det har istället frigjort resurser till inköp för insatser inom verksamhetsområdet. Personalkostnaderna inom IT är lägre än budgeterat och gör ett plusresultat. Orsaken till detta är en långtidssjukskrivning.

Det redovisade resultatet inom Kommunikation är sämre än budgeterat. Satsning på extra annonsering och inköp av konsultstöd på grund av vakans och tjänstledighet inom verksamheten är orsaker till underskottet. I resultatet ingår, förutom redan nämnda orsaker, högre externa kostnader för projektledning avseende ny webb.

Det redovisade resultatet mot budget inom Vård-

skap och besöksnäring är 0,3 mnkr. Resultatöverskottet förklaras av högre bidragsintäkter i projekt än budgeterat. Detta beror på att anslagsfinansierad personal utfört arbete inom externfinansierade projekt. Affärsverksamheten med museibutik, handelsbod och konferensuthyrning följer budget. På grund av en långtidssjukskrivning är personalkostnaderna lägre än budgeterat, men istället har kostnader för köp av tjänst ökat.

Avdelningen Kulturmiljö, hantverk och friluftsmuseum innefattar uppdragsverksamheter inom arkeologi och byggnadsvård samt innehåller basverksamhet inom kulturmiljö (arkeologi, byggnadsantikvarisk verksamhet) och hemslöjd i länet. Även det publika uppdraget inom Murberget friluftsmuseum och friluftsmiljöerna/kulturmiljöerna i länet ingår i denna avdelning. För avdelningen redovisas ett resultat på 1,2 mkr bättre än budget. För arkeologin är resultatet 1 mnkr bättre än budgeterat, vilket är den största förklaringen till plusresultatet. Arkeologins positiva resultat beror på både högre intäkter och lägre personalkostnader än budgeterat.

Både området för den publika verksamheten på friluftsmuseet, byggnadsvården och hemslöjdsverksamheten följer i stort sett budget. Avdelningen Museiupplevelse och samlingar innefattar utställningsverksamhet, kunskapsförmedling samt verksamheten inom bild och form. Avdelningen innehåller också verksamhet för barn och unga samt samlingsförvaltningen (foto, arkiv, föremål etcetera). Resultatet följer i stort sett budget med 0,2 mnkr i överskott, även om vi ser stora variationer inom avdelningens resultat. Under året har utökade resurser inom samlingsförvaltningen prioriterats, då stora insatser genomförts avseende magasinsåtgärder och flytt av föremål, bland annat från Sollefteå. Inom avdelningen har vakanser och sjukskrivning orsakat att andra insatser fått stå tillbaka.

	UTFALL 2024	BUDGET 2024	DIFFERENS
Styrelsen			
Intäkter	0	0	0
Externa kostnader	- 86 670	- 40 000	- 46 670
Personalkostnader	- 269 263	- 337 352	68 089
Resultat	- 355 933	- 377 352	21 419
Ledning och gemensam administration			
Intäkter	40 303 750	39 713 522	590 228
Externa kostnader	- 2 117 417	- 2 241 193	- 123 776
Personalkostnader	- 4 837 668	- 4 390 888	- 446 780
Resultat	33 348 665	33 081 441	267 224
Fastighetsförvaltning			
Intäkter	1 044 677	385 529	659 148
Externa kostnader	- 11 995 396	- 10 842 645	- 1 152 751
Personalkostnader	- 2 431 501	- 2 701 971	270 470
Resultat	- 13 382 220	- 13 159 087	- 223 133
IT			
Intäkter	7 519	0	7 519
Externa kostnader	- 2 130 130	- 2 054 000	- 76 130
Personalkostnader	- 632 074	- 784 722	152 648
Resultat	- 2 754 685	- 2 838 722	84 037
Kommunikation			
Intäkter	0	0	0
Externa kostnader	- 1 059 108	- 410 300	- 648 808
Personalkostnader	- 974 115	- 1 458 073	483 958
Resultat	- 2 033 223	- 1 868 373	- 164 850

	UTFALL 2024	BUDGET 2024	DIFFERENS
Värdskap och besöksnäring inkl affärsverksamhet			
Intäkter	2 366 170	1 617 189	748 981
Externa kostnader	- 2 985 209	- 1 886 244	- 1 098 965
Personalkostnader	- 1 580 217	- 2 278 755	698 538
Resultat	- 2 199 256	- 2 547 810	348 554
Kulturmiljö, hantverk och friluftsmuseum			
Intäkter	8 160 028	6 135 649	2 024 379
Externa kostnader	- 6 288 355	- 4 223 251	- 2 065 104
Personalkostnader	- 6 504 322	- 7 737 108	1 232 786
Resultat	- 4 632 649	- 5 824 710	1 192 061
Museiupplevelser och samlingar			
Intäkter	2 626 879	2 536 533	90 346
Externa kostnader	- 3 223 030	- 3 011 829	- 211 201
Personalkostnader	- 7 103 975	- 7 390 091	286 116
Resultat	- 7 700 126	- 7 865 387	165 261
Rörelseresultat totalt	290 573	- 1 400 000	1 690 573

Tabellen visar belopp i kronor. Avrundningsavvikelser kan förekomma. Tabellen visar belopp inkluderat overheadkostnad och overheadbidrag.

UTBLICK FRAMÅT

2024 har varit ett intensivt år för Västernorrlands museum, med mängder av insatser inom uppdragets alla verksamhetsområden, precis som vi har berättat om i den här verksamhetsberättelsen.

Framför allt är vi stolta över våra nya basutställningar, men också över det ihärdiga arbetet att leverera inom alla verksamhetsområden där vi uppnått måluppfyllelse på i medeltal 90%! Vi har haft många besökare fysiskt och digitalt, många evenemang och insatser, och vi har genomfört viktiga utvecklingsprojekt.

Länsnärvaron och kunskapsförmedlingen har stärkts med hjälp av flera faktorer; de nya basutställningarna, det regionala kulturmiljöuppdraget, den digitala utvecklingen som stärker möjligheterna till relevant kunskapsuppbyggnad och kunskapsförmedling, de viktiga projekten för regional utveckling. Allt detta ger gott hopp framåt och ökar museets samhällsrelevans.

Länsmuseerna i Sverige har ett svårt ekonomiskt läge generellt. Stora fastighetsbestånd och samlingar och en tung infrastruktur ställer krav på ekonomisk stabilitet och långsiktighet. Detsamma gäller Västernorrlands museum. Utmaningen är att långsiktigt ro iland det stora och breda uppdrag som definieras genom urkund och stadgar, uppdragsdirektiv, kulturplan och lagtexter – dvs att kunna bevara samlingar och byggnader för framtiden, utveckla och bygga på samlingarna, och att kunna göra kunskapsuppbyggnaden tillgänglig på olika sätt.

Även om orosmolnen för Sveriges länsmuseer är stora, ser vi nu fram emot ett 2025 med många fantastiska insatser på Västernorrlands museum!

Stämningsbilder från årets julmarknad

Söndagen den tredje advent hölls traditionsenlig julmarknad på Murberget friluftsmuseum. Många besökare från när och fjärran passar då på att besöka museet och marknaden, och förutom att flanera och handla kunde man till exempel åka häst och vagn eller besöka friluftsmuseets miljöer. Foto: Elin Nerpin

VÄSTER NORRLANDS MUSEUM

Murbergsvägen 31, 871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se | 0611-886 00